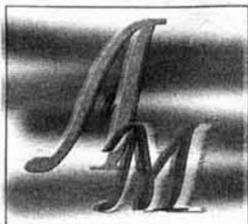

МІТЭ АР АТЭРА і мастацтва

26 жніўня 2005 г. № 34/4321

АНОНС!

Мне здаецца, што наша сённяшняя літаратура, якая вырасла на багатым грунце патрыятычных традыцый, закладзеных класікамі — Багушэвічам, Багдановічам, Янкам Купалам, Якубам Коласам і іншымі, — павінна не адарвацца ад каранёў, не страціць повязь з народнай глебай, якая іх поіць і корміць. А той, хто хоча весці нейкім сваім, невядомым шляхам, нібыта да таго ж і новым, праз пэўны час пераканаецца, што ішоў не туды, куды трэба, бо нічога не знайшоў, нічога новага не адкрыў, толькі дарма патраціў час і сілы...

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ СТАР.

5

Беларускае тэлебачанне, якое рыхтуецца адзначыць сваё 50-годдзе, з ліпеня распачало новы сезон. Глядач ужо, вядома ж, гэта заўважыў, хаця працэс творчага абнаўлення эфіру адбываецца паступова і змены ў т.зв. вэшчальнай сетцы працягнуцца да зімы. Гаварылася пра гэта на прэс-канферэнцыі кіраўнікоў Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі, кіраўніцтва каналаў ТБ (удзел у гутарцы ўзялі спісп. А. Мартыненка, У. Субат, А. Семярнёў, В. Маючы, У. Ісат, К. Вараб'ёў, У. Марозаў).

СТАР. 10

Усе мы вучымся

Лета мінае... Першы дзень верасня — а ён ужо зусім блізка — будзе для многіх з нас традыцыйна ўрачысты. Пачатак новага навучальнага года, Дзень ведаў.

І верасня — дзень па-свойму знамянальны ці не для кожнага: для школьнікаў і студэнтаў, для бацькоў і педагогаў. Урэшце, усе дарослыя былі калісь і пачаткоўцамі ў школе жыцця, і проста вучнямі. Дый у сталым узросце, усваяючы тэорыю і практыку ўсё, удасканальваючы прафесійнае майстэрства, развіваючы творчы досвед, засвойваючы новыя жыццёвыя ўрокі, якія, здаецца, пакідаюць балючы ўспамін...

Але ж цудоўна, калі вучань і настаўнік ідуць на кожны ўрок, як на свята! Такое бывае. Асабліва там, дзе займаюцца творчасцю. Падчас Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-2005" гасцям і ўдзельнікам свята давялося патрапіць у захапляльны куток натхнення і творчай фантазіі, напаткаўшы на цэнтральнай вуліцы выстаўку работ навучэнцаў і выпускнікоў Дзіцячай мастацкай школы горада. Побач былі педагогі: выкладчыца гісторыі мастацтва Вера Дворак і яе калега Сяргей Жук, які вядзе заняткі па жывапісе, малюнку і кампазіцыі. Яны і самі цешыліся працай сваіх выхаванцаў, распавядаючы пра асноўны напрамак навучання — дэкарацыйна-прыкладнае мастацтва, пра перспектывы прафесійнай адукацыі самых таленавітых юных творцаў — сёння, напрыклад, чацвёра маладзечанцаў вучацца ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Сёлета школу скончылі 28 чалавек. І не мае сутнаснага значэння, ці прыйдучь яны ў прафесійнае мастацтва. Гэтыя чатыры гады яго спасціжэння, жыцця творчасцю ўжо зрабілі неацэнны ўплыў на духоўнае фарміраванне кожнай асобы.

Фота Віктара Кавалёва
Калаж Віктара Калініна

Выгляд засяроджаных сур'ёзных першакласнікаў, якіх не так проста разгледзець за вялізнымі букетамі, 1-га верасня прымушае па-добраму ўсміхацца нават самых заўзятых песімістаў. Вядома ж — “першы раз у першы клас”! А калі яшчэ школа новая... Дарэчы, і мы, дарослыя, заўсёды з асададай удыхаем ні з чым не параўнальны пах свежых — новых ці абноўленых — школьных сцен. Прычынай таму — канечне ж, настальгія па дзяцінстве. А яшчэ — тое асаблівае пачуццё, якое падказвае: абнаўляецца школа — жыццё працягваецца.

ПАСВЯЖЭЛІ ... СЦЕНЫ. ШКОЛЬНЫЯ.

Да дзяржстандарту — нестандартна

Прыкладам таму — Міншчына: тут у Дзень ведаў расчыняць дзверы дзве новыя школы. Адна з іх — Дзешчанская СШ на 264 месцы — у Уздзенскім раёне: яна пабудаваная на сродкі Мінсельгасхарча (дарэчы, за кошт абласнога бюджэту тут абсталёўваецца сучасны камп'ютэрны клас). Амаль завершана і маштабная рэканструкцыя будынка былога дзіцячага сада ў вёсцы Камуна Любанскага раёна: яго месца зойме сярэдня школа, дзе змогуць займацца 160 вучняў.

Сёлетняя кампанія падрыхтоўкі школ да навучальнага года мае свае адметнасці, — паведаміў намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Міноблвыканкама Алег Семянчук. — Як вядома, месцам правядзення рэспубліканскіх “Дажынак” у гэтым годзе абраны Слуцк. Горад рытуецца прымаць шматлікіх гасцей, і гаспадары імкнуча да таго, каб гэтае старажытнае паселішча пакінула самая добрая ўражанне. Важна, каб і навучальныя ўстановы мелі: прыстойны выгляд, і адпаведны ўнутраны змест. Таму цяпер тут вялікая капітальная рамонтная работа на 15 аб'ектах: 12 з іх знаходзяцца ў горадзе, тры — у раёне. Сярод іх — цэнтр дзіцячай творчасці, Слуцкі каледж перапрацоўчай прамысловасці, школы, дзіцячыя садкі. Дарэчы, падобныя работы ідуць і ў Крупках, дзе адбудзецца абласное свята ўраджая.

А яшчэ... Асобая ўвага прыкавана да навучальных устаноў, што месцяцца ў вёсках, якія

пераўтвараюцца ў агра-гарадкі: у Мінскай вобласці іх 23. І хоць на Міншчыне нарматывы сацыяльнага стандарту ў галіне адукацыі выконваюцца паўсюдна, тым не менш, на думку кіраўніцтва вобласці, школы і садкі ў сучасных сельскіх пасёлках павінны не толькі адпавядаць “літары” дзяржстандарту, а быць гэтакімі ж сучаснымі, як і ў гарадах. Таму справа звычайна не абмяжоўваецца касметычным рамонтам: добраўпарадкоўваюцца прышкольныя тэрыторыі, з'яўляюцца новыя спартыўныя пляцоўкі, абсталёўваюцца камп'ютэрныя класы.

Па веды — у суседнюю вёску?

Дарэчы, у гэтым навучальным годзе сітуацыя з камп'ютэрызацыяй значна палепшыцца. Новая тэхніка з'явіцца практычна ва ўсіх школах вобласці: для набыцця 140 сучасных камп'ютэрных класаў з абласнога бюджэту выдаткавана 2,5 мільярда рублёў, па два класы ў кожным раёне будуць набыты на сродкі з раённага бюджэту. І калі да сённяшняга дня ў школах сучаснымі была толькі палова гэтых “разумных машын”, то

хутка іх колькасць вырасце да 85 працэнтаў. Не толькі знешнія перамены чакаюць вучняў у некаторых навучальных установах. Папярэднія вынікі работы: поспехі на прадметных алімпіадах, удалае паступленне выпускнікоў, творчая работа педагогаў, а таксама добрая матэрыяльная база даюць падставы для рэарганізацыі і атрымання больш высокага статусу. З 1-га верасня гэтага года ў Мінскай вобласці адкрываюцца яшчэ два ліцэі і чатыры гімназіі.

І калі першапачаткова на рамонт і іншыя работы ў навучальных установах вобласці было выдзелена з бюджэту 6,5 мільярда рублёў, то цяпер гэтая сума вырасла да 15-ці мільярдаў.

Аднак не абышлося сёлета і без такой сумнай падзеі, як закрыццё школ. Пра гэц непазбежны: з году ў год дзяцей становіцца менш. Сёлета закрываюцца 11 пачатковых, 13 базавых і адна сярэдня школа. Некаторыя ўстановы будуць рэарганізаваны: сярэдня школы стануць базавымі, базавыя — пачатковымі. А для таго, каб вучні без праблем дабраліся да сваіх новых “альма-матэр” у суседнія вёскі, будуць набыты яшчэ 18 аўтобусаў.

А як справы ў іншых рэгіёнах?

Як паведамілі ў Міністэрстве адукацыі, у краіне вось-вось павінны адкрыцца дзесяць новых школ, якія змогуць прыняць амаль пяць тысяч вучняў. І такі прагрэс не можа не радаваць...

Наталія ЯРМАК,
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Фота В. КАВАЛЁВА

АБСЯГІ

ВІЦЕБШЧЫНА

Свая кніга пра абаронцаў-землякоў

Яе стварылі вучні Варанцэвіцкай сярэдняй школы Талачынскага раёна пад кіраўніцтвам настаўніка гісторыі Алега Сапжынскага. Трэба адзначыць, што Алег Іванавіч праявіў сябе апантаным збіральнікам матэрыялаў пра мінулае роднага краю, стварыў у школе краязнаўчы гурток і далучае да свайго захаплення выхаванцаў. Навучэнцы і выкладчык вырашылі сабраць далезныя пра ўсіх удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны з вёсак мясцовага СВК “Камсамольская праўда”: пра тых, хто выжыў у смяротных баях з ворагам і хто загінуў або прапаў без звестак.

Як кажуць, за словам справа не стала. У выніку карпатлівай работы атрымаўся спіс больш чым у тры сотні прозвішчаў землякоў, абаронцаў Радзімы. У жывых з іх цяпер усяго шэсць чалавек...

Тэкст вучні набралі на камп'ютэры, а затым акуратна збрашурвалі старонкі ў выглядзе дзюва кніг. Адзін экзэмпляр яе змясцілі ў школьным краязнаўчым музеі, а другі перадалі ў мясцовую бібліятэку.

“А яшчэ ў нас ёсць задумка сабраць усе звесткі пра гісторыю былога калгаса, а цяпер сельскагаспадарчы вытворчы калектыў “Камсамольская праўда”, — дзеліцца планами Алег Сапжынскі. — Гісторыя стварэння яго даволі цікавая, звязана з сяброўствам высокаўзростаў з журналістамі вядомай маскоўскай аднайменнай газеты. Міркусем сабраць успаміны, расказаць пра кожнага кіраўніка гэтай гаспадаркі, іншыя адметныя яе людзей. Гісторыю забываць нельга, трэба вывучаць і ведаць, тым больш родную, усім дарую...”

Алесь МАЗУР

БРЭСТШЧЫНА

Творчая сябрына ў гонар франтавіка

Мой бацька Міхась Маліноўскі геройска загінуў 30 сакавіка 1945 года. Баранавіцкая цэнтральная гарадская бібліятэка імя Валянціна Таўлая ў гонар франтавіка правяла творчую сябрыну, дзе ўладарылі патрыятычныя вершы, песні ды жывапіс. Асабіста я на ёй прадставіў вялікую выстаўку падарункаў ад “Плача перапёлкі” Івана Чыгрынава да “Вершаў ад А.” Аксаны Спрынчан (дарэчы, яна была адной з гасцей мерапрыемства). Таксама на выстаўцы былі годна прэзентаваны газеты “Літаратура і мастацтва” ды “Культура”.

Вяла сябрыну бібліятэкар Людміла Малашэня. Перад прысутнымі выступілі партызан і ўдзельнік жорсткіх баёў на станцыі Дно, уральнік Касцюкоўшчыны, ветэран працы Васіль Жукаў, паэт Іван Лагіновіч, творца Браніслава Лапкоўскага са слаўнага роду Алесь Гаруна, бард Галіна Ярашэвіч ды выкладчык Віктар Сырыца.

Адрозна ж увагу прысутных захапіў журналіст і паэт Алесь Белы, а творцы Анастасія Жук, Алесь Абрамавіч, Раіса Раманчук і Алесь Корнеў прадставілі ўдзельнікам свае апошнія кнігі вершаў “Дарогай жыцця...”, “Родны куточак”, “Слежка ў дзяцінстве”, “Крыжы зямелькі нашай”. Добрае ўражанне на ўсіх рабілі карціны паэта і мастака Анатоля Станкевіча ды дырэктара Ашмянскай школы-інтэрната Уладзіміра Бізюка. А дамінантай мерапрыемства стаўся зборнік паэзіі “І Вера, і Надзежа, і Любоў”, дасланы з Мінска архітэктарам і паэтам-аматарам Валерыем Малышкіным з яго дзівосным патрыятычным прысвячэннем.

Таксама прыйшлі адзначыць сваёй павагай і ўвагай майго бацьку, партызана і чырвонаармейца Міхася Емяльянавіча, франтавіка і ветэрана працы, рабочыя і моладзь. Да слова, свайго бацьку я ні разу не бачыў, бо нарадзіўся праз некалькі месяцаў пасля таго, як ён загінуў, і выхоўваўся ў Парэцкім дзіцячым доме № 2 (ля Гродна) і Ашмянскай школе-інтэрнаце.

Творчая сябрына сталася павучальным урокам нашай гістарычнай памяці ў гонар усіх патрыятаў Вялікай Айчыннай вайны.

Міхась МАЛІНОЎСКІ

Ці «пасябруе» вучань з формай?

Літаральна лічаныя дні застаюцца да пачатку новага навучальнага года. Ва ўсіх рэгіёнах краіны актыўна працуюць школьныя базары. Акрамя вучнёўскіх прыналежнасцей, хтосьці з бацькоў набывае там і вопратку, у якой ягонае дзіця выправіцца ў школу. Пакуль яшчэ — на свой густ. А далей?

— На сённяшні дзень мы катэгарычна не гаворым аб увядзенні школьнай формы, тым больш — адзінага ўзору, — зазначыла вядучы інспектар ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі РБ Святлана Пракстава. — Пакуль рэкамендуем гігіенічную, элегантную і камфортную вопратку для школьнікаў, якая, да таго ж, адпавядае патрабаванням дзелавага стылю.

Апошнія распрацоўкі былі прадэманстраваны міністру адукацыі 22 чэрвеня. Гэтыя мадэлі і накіроўваюцца як рэкамендацыі міністэрства ва ўсе агульнаадукацыйныя ўстановы краіны. А потым ужо, з улікам водгукаў школьнікаў, бацькоў ды настаўнікаў, будзе прынята канчатковае рашэнне: быць ці не быць “дзелавымі” нашым вучням. А вось дзелавы стыль адзення для пачаткоўцаў агульнаадукацыйнай школы мяркуецца ўвесці ўжо ў наступным годзе.

Як паведамілі ў Міндукацыі, падчас праведзенага апытання — 70 працэнтаў рэспандэнтаў выказаліся за ўвядзенне школьнай формы. Што датычыць варыянтаў, то іх неабходна яшчэ раз абмеркаваць у сродках масавай інфармацыі, школах, гімназіях і ліцэях.

Іна ЛАЗАРАВА

У РАСІІ ГЛЯДЗЯЦЬ «БЕЛАРУСЬ-ТВ»

Згодна паведамлення прэс-службы Белтэлерадыёкампаніі, у ліпені гэтага года трыма даследчыцкімі цэнтрамі Расіі і Беларусі (Расійскае некамерцыйнае партнёрства “МедиаКомитет”, Цэнтр сацыялагічных і палітычных даследаванняў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Інстытут сацыяльна-палітычных даследаванняў пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь) былі праведзены незалежныя сацыялагічныя даследаванні папулярнасці тэлеканала “Беларусь-ТВ” і адносіны да яго замежнай аўдыторыі.

Як паведамілі ў маркетынгамым адзеле прадзюсерскага цэнтра тэлеканала “Беларусь-ТВ”, даследаванні праводзіліся ў расійскіх гарадах Уладзімір, Разань, Балтыйск, Светлы, Бранск і Калінінград. Ва ўсіх узгаданых гарадах гэты канал распаўсюджваецца па дамоўленасці кабельнымі апэратарамі.

У выніку апытання 1097 чалавек, якія з’яўляюцца абанентамі кабельных сетак ва Уладзіміры, Разані, Балтыйску і Светлым рэальна аўдыторыя “Беларусь-ТВ” супастаўляльна з рэальнай аўды-

торыяй “ТВ-3” і “Домашняга канала”. Яна нават большая за кола глядачоў такіх шырока распаўсюджаных у Расіі каналаў, як “7ТВ”, “РБК”, “ДТВ”, “Евроньюс” і “Евроспорт”. 63,9 працэнта рэспандэнтаў адказалі, што яны ведаюць тэлеканал “Беларусь-ТВ”. Найбольш высокую ацэнку атрымалі праграмы па гісторыі і культуры, навуцы і тэхніцы, а таксама музычныя праграмы.

Па дадзеных Інстытута сацыяльна-палітычных даследаванняў пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь большасць (79,1 працэнта) жыхароў Бранска і Калінінграда праз апэратараў кабельных сетак тэлебачання глядзяць праграмы “Беларусь-ТВ”, аддаючы перавагу кінафільмам (57,8 працэнта), навінам (53,1 працэнта) і забаўляльным перадачам (37,2 працэнта).

Трэць рэспандэнтаў Цэнтра сацыялагічных і палітычных даследаванняў БДУ не толькі ведаюць пра адкрыццё тэлеканала, але і, адзначаючы праект станаўча, гатовы стаць глядачамі “Беларусь-ТВ”.

В.К.

МАЯ РАДЗІМА — БЕЛАРУСЬ

Штогод у першую нядзелю верасня, як раз на пачатку новага навучальнага года, адзначаецца Дзень беларускага пісьменства. І гэта невыпадкова: пісьменства ў свядомасці чалавека заўсёды асацыіруецца са школай. Як жа сёлета ва ўстановах адукацыі плануецца сустрэць гэтае дзяржаўнае свята? Вось што паведаміла штотыднёвіку "ЛіМ" галоўны інспектар упраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі і Рэспублікі Беларусь Ларыса Емялянчук:

ня на духоўны свет чалавека. Дзякуючы сваёй відовічнасці і незвычайнасці, яно прывабляе дзяцей і моладзь. Чым жа хлопчыкі і дзяўчынкі папоўняць скарбонку душы менавіта ў гэтыя дні?

У школах рэспублікі пройдуць урокі, лекцыі, семінары, прысвечаныя гісторыі беларускага пісьменства. Будучы арганізаваны сустрэчы дзяцей і навучэнцаў моладзі з народнымі майстрамі, захавальнікамі фальклору, навукоўцамі, пісьменнікамі і паэтамі, дзеячамі мастацтва і іншымі прадстаўнікамі беларускай культуры. Шмат дзе адбудуцца навукова-практычныя канферэнцыі, выставы гістарычных матэрыялаў, роднай літаратуры, твораў мастацтва, "Скарынаўскія чытанні", гутаркі-віктарыны "Мой край, мае карані" і многае іншае. Вядома ж, не абдызца без народных гульні, міні-кірмашоў, вечарын... Усё гэта можа праводзіцца не толькі ў самой навучальнай установе, але і за яе межамі: у бібліятэках, гістарычных і літаратурных музеях, памятных месцах, на святочных пляцоўках.

Да месца будучы розныя канцэрты, фальклорныя свята, конкурсы мастацкіх твораў, сацыяльна-літаратурна-музычныя гаспёўні. Галоўная ўмова — карысць усім: і дзецям, і настаўнікам. Каб вучні адчулі любоў і павагу да роднай мовы, гонар за нацыянальную культуру, якую іх продкі

беражліва пранеслі праз стагоддзі. Тады з упэўненасцю можна будзе зазначыць: старанні арганізатараў Тыдня прайшлі недарэмна.

Пакуль жа ёсць час яшчэ раз усё спланаваць, выверыць, падумаць над тым, што ж больш за ўсё зацікавіць дзяцей. Бо, згадзіцеся, сённяшняе юнае пакаленне цяжка чымсьці ўразіць. Арганізатарам, безумоўна, прыйдзеца стаць сапраўднымі творцамі і

адшукаць новыя, незапам'ятоваваныя падыходы да сэрцаў вучняў. І не трэба забываць аб тым, што свята павінны ствараць самі школьнікі. Толькі самастойна пройдзены шлях па арганізацыі яркай, надоўга запамінальнай падзеі дапаможа ім адчуць сябе сапраўднымі стваральнікамі, вартымі нашчадкамі справы вялікіх асветнікаў беларускага народа. І тады гэтае свята зробіцца незабыўным для кожнага вучня, студэнта, педагога, для бацькоў.

У дні правядзення Дня беларускага пісьменства Камянец наведваюць экскурсійныя групы навучэнцаў і студэнтаў — ад кожнай вобласці і Мінска. Падчас свята будзе арганізавана выстава педагагічных выданняў, якія павінны зацікавіць спецыялістаў. Акрамя таго, мяркуецца, што студэнты брэсцкіх вузаў прымуць самы непасрэдны ўдзел у святочных мерапрыемствах, а творчыя калектывы ўстаноў адукацыі Брэста пакажуць сваё майстэрства на канцэртных пляцоўках. Не застаецца ў баку і Брэсцкі дзяржаўны абласны цэнтр маладзёжнай творчасці, супрацоўнікі якога рыхтуюць выставу дэкаратыўна-прыкладных і мастацкіх вырабаў навучэнцаў.

Запісала Раіса МАРЧУК

Калаж В. Калініна, А. Смалюка

Традыцыйна ва ўсіх навучальных установах нашай краіны праводзіцца Тыдзень беларускага пісьменства і культуры. Звычайна ён становіцца своеасаблівым штуршком для ўсёй выхаваўчай работы, якая накіравана на фарміраванне грамадзянскіх, патрыятычных, маральных якасцей асобы, заснаваных на агульначалавечых каштоўнасцях, паважлівым і беражлівым стаўленні да беларускай культуры, роднай мовы, гістарычных традыцый.

Тыдзень стартуе 1 верасня, з Дня ведаў, што вельмі сімвалічна. Усюды ён пачнецца з урока "Я — грамадзянін Рэспублікі Беларусь".

Важна, каб першае спатканне настаўнікаў і вучняў было накіравана на ўдмурную штодзённую працу па ўваходжанні ў свет беларускай гісторыі і культуры, у свет дабрый і прыгажосці. Мэта ж адна — усе мерапрыемствы павінны арганічна ўпісацца ў агульны настрой і кантэкст свята беларускага пісьменства.

Гісторыя развіцця чалавечства пераkanaўча сведчыць: свята заўсёды было і застаецца моцным сродкам уздзеян-

Дзіцячае

"Еўрабачанне-2005"

У трэці раз наша краіна дэлегуе свайго прадстаўніка на дзіцячы тэлевізійны конкурс песні "Еўрабачанне-2005", які адбудзецца 26 лістапада ў Бельгіі. Падчас прэс-канферэнцыі, прысвечанай падрыхтоўцы да гэтага незвычайнага шоу, прагучала, што работа ў гэтым накірунку і не спынялася.

Умовы конкурсу даволі дэмакратычныя, яны стымулююць развіццё дзіцячай самадзейнай творчасці, — падкрэсліў першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рылатка. — Нам вядома: практычна ва ўсіх рэгіёнах рэспублікі і ў кампазітарскіх студыях хлопчыкі і дзяўчынкі ўсур'ез працуюць над песнямі, каб да 9 верасня падаць свае заяўкі, а 24 верасня прыняць удзел у рэспубліканскім конкурсе "Песня для Еўрабачання-2005".

Таму, калі вам ад 8 да 15 гадоў, вы добра спяваеце, пішаце музыку і словы, то ў вас ёсць шанец паказаць сябе ў міжнародным песенным турніры, а Беларусь, як аднадушна адзначылі ўдзельнікі прэс-канферэнцыі, заўсёды была багатая на таленты. Дарэчы, сёлета ў конкурсе прыме ўдзел ужо не 18 краін, як летась, а 20. Відаць па ўсім, да іх далучацца і Расія з Украінай.

— Патрэбна ўгадаць, ці спадабаецца наш прэтэндэнт звычайнаму глядачу, улічваючы той факт, што гэты конкурс — самы непрадказальны, — зазначыў мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага тэатральна-відовішчнага ўстанова "Маладзёжны тэатр эстрады", народны артыст Беларусі, старшыня журы (у складзе якога сапраўдны прафесіяналы) Васіль Раічык.

Менавіта гэтае журы разам з беларускімі тэлеглядачамі, якія выкажуць сваё меркаванне шляхам інтэрактыўнага галасавання ў час выніковага адборачнага канцэрта, вызначаць, хто з 10 прэтэндэнтаў будзе прадстаўляць Беларусь у Бельгіі. А пакуль мы чакаем новых адкрыццяў.

Раіса МАРЧУК

На гастролі ў Віцебск

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага збіраецца ў Віцебск, каб паказаць у верасні тамтэйшым глядачам лепшыя спектаклі сезона. Выступіць мінчане будучы на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

Плануецца, што сталічныя артысты адкрыюць гастролі спектаклем "Дзядзечкаў сон" у пастаноўцы Мадэста Абрамава. Прынамсі, яго прэм'ера адбылася ў сёлетнім красавіку. У аснове твора — аднайменная апавесць Фёдара Дастаеўскага. Віцебчане змогуць убачыць у гэтым дзействе народных артыстаў рэспублікі Вольгу Клебановіч і Аляксандра Ткачонка.

На афішах пазначаны і такія спектаклі, як "Адзіны нашчадак", "Ад'ютант-Ша Яго Вялікасці", "Суцэпальнік

удоў", "Выпадковы вальс" — арыгінальны сцэнічны праект, прысвечаны 60-годдзю Вялікай Перамогі. Артысты не забыліся і пра дзяцей. Іх чакае на ранішніх паказах спектакль "Кракадзіл" па матывах казак Карнея Чукоўскага, які паставіў малады рэжысёр Павел Харланчук.

Не за гарамі новы тэатральны сезон. Чым жа парадзе глядачоў у недалёкім будучым Рускі тэатр? Горкаўцы, прынамсі, мяркуюць паставіць спектаклі "Ніначка" (рэжысёр — народны артыст Беларусі Барыс Луцэнка), "Прыбытковае месца" (у пастаноўцы вядомага маскоўскага рэжысёра Аркадзя Каца), а для дзяцей — спектакль "Царэўна-жаба" (інсцэніроўка і здзяйсненне Паўла Харланчука).

Р. М.

Сваяк Адама Міцкевіча ў Наваградку

Сёлета наведваў старажытны Наваградка Раман Гарэцкі-Міцкевіч, сваяк вядомага польскага паэта Адама Міцкевіча. Ёе прабыў на радзіме слаўтага песняра два дні. Мэта яго прыезду — пазнаёміцца з падрыхтоўкай да адзначэння 150-годдзя з дня смерці Адама Міцкевіча.

Замежны госьць сустрэўся з прадстаўнікамі мясцовых улад Наваградка. Яму цікава было пабываць у тых мясцінах, дзе нарадзіўся, рос і тварыў вядомы

ўсяму свету паэт: хутар Завоссе, вёска Шчорсы. Раман прысутнічаў на службе ў Фарным касцёле, дзе некалі хрысцілі маленькага Адама.

— Гэта ўжо не першы яго прыезд у Наваградка, — адзначае дырэктар Дома-музея Адама Міцкевіча МІКОЛА ГАЙБА. — Тут ён ужо быў у 2001 г., калі ў нашым музеі адкрывалася новая экспазіцыя.

Яўген ЛАПЦЕЎ

Занятак для падлеткаў

На часовую занятасць падлеткаў у свабодны ад вучбы час выдзелена сёлета ў Уздзенскім раёне 22,5 мільёна рублёў, што амаль на 5 мільёнаў больш, чым летась.

У прыватнасці, 36 рабочых месцаў створана для школьнікаў у раённай бібліятэцы, дзе дзедзі працуюць пераплётчыкамі. Рамонтная брыгада з 16 навучэнцаў

шчыруе ў сельскагаспадарчым ліцэі. Дзейнічаюць юныя рамонтнікі і ў васьмі сярэдніх школах раёна. У СШ №2 г. Узды да гэтай работы прызначаны 18 старшакласнікаў, у сямі сельскіх школах — 42 чалавекі.

Святлана МІХАЙЛОЎСКАЯ
г. Узда

Я ніколі не быў ва ўшацкай вёсачцы Жары. Хаця ад маёй Лепельшчыны да яе рукою падаць. Можна, ажаргаўшы веласіпед, пакруціць гадзінку-другую педаль, і апынешся, калі даць веры новаму майму знаёмаму, Раману, ва унікальным, можна сказаць, райскім куточку, дзе шчыльна спляліся веліч былое партызанскае славы і напружана-спакойныя сённяшнія працоўныя будні. Там бярозкі ля школы, што дагэтуль месціцца ў чатырох драўляных будынках. І тры слаўныя возеры — адно другога прыгажэй. А яшчэ яго, Рамана, маці, бацька, бабуля. Там усцешна хлапечаму сэрцу, бо гэта яго маленькая радзіма.

«ВОГНЕННАЯ ДЫСКАТЭКА»

Пазнаёміўся з Раманам Шопам напачатку завочна, з расповеду яго цёткі, якая прадуе настаўніцай у Лепелі. Зацікавіла мяне тая размова. Бо не кожны дзень можна пачуць пра герояў нашага часу, ды яшчэ такіх юных. А неўзабаве мы сустрэліся з Ромкам у Лепельскім аграрна-тэхнічным каледжы, дзе ён сёлета першы год асвойваў прафесію меліятара. Я пільна прыглядаўся да гэтага васемнаццацігадовага юнака, імкнучыся ўлавіць тое няўлоўнае, што надае чалавеку высакароднасць. Ды так нічога і не знайшоў. У бібліятэцы за столікам сядзеў звычайны хлапец, крыху пчуплаваты, лічы, падлетак. Нікага табе ні самалобавання, ні, тым больш, фанабэрыі. Спакойны, ураўнаважаны. Ён раскажаў мне пра сваіх сяброў і іхнія матэцыклы. Слухаў пра Лёшку, яго старэйшага брата, і пра бабулю Тамару, на двары ў якой прайшло іх дзяцінства. Мне захацелася даведацца як мага болей пра яго жыццё, каб зразумець, адкуль бяруцца вытокі гераічнага, што падштурхнула Ромку і яго сяброў да высакароднага ўчынку.

Жары — вёска арыгінальная, размясцілася ў "глыбінцы", запылася ля азёраў ды сярод дрымучага хваёвага лесу. Тут неруш, а вёска не спяшаецца старэць. Якая прыгожая маладая вуліца Міру! Тут жывуць Раманавы бацькі. Штэццо стаяць цагляныя домкі. Шмат моладзі. Не скажаш пра дзяўчат, а хлопцы і цяпер большасцю застаюцца на Бацькаўшчыне, многія ўюць свае гнёзды. Аднак, нават не гэтым арыгінальным Жары. А тым, што моладзь у гэтых мясцінах дружная, мірная. Не без таго, здараецца часам, што хтосьці з кімсьці ўхопіцца за чубы. Але каб вёска на вёску — такога Ромка не прыпомніць.

Хто ў вёсцы не гультай, у таго, зразумела, адпачынак кароткі. Прыйдзе хлопец на золаку з любошчаў, а бацька тут як тут — касіць пара. І покуль раса зямлі не пасвенціць, махай сабе ды махай, да салёнага сёмага поту. Затое з якім задавальненнем упісвае пасля апетытную, пальцам пханую кілбаску, што зачалалася касца на гарышчы ажнуль з Калядаў. І няма нічога болей святога і салодкага, прыемнага і здаровага, чым паўдзённы юначы

сон пасля цяжкай сялянскай працы.

Касьбу Ромка асвоіў яшчэ васьмікласнікам. І дровы секчы, і хадзіць за плугам ён пачаў мо нават раней, чым бегаць на дыскатэку ды прыглядвацца да дзяўчат. Такі лёс у большасці вясковых падлеткаў.

Яго бабуля Тамара семнаццаць гадоў працавала ў калгасе даяркаю. Вось і ўнукі часта круціліся на ферме: бідоны дапамагалі падносіць, ды проста цешыліся маленькімі цяляткамі. На калгаснай ферме яны пачувалі сябе як дома. Не збылася заповітная мара Тамары Іванаўны стаць настаўніцай. Лёс распарадзіўся па-іншаму. Усё перакрэсліла вайна, яна ж забрала мужа. Вайна яшчэ шмат каму збытала жыццё ў Жарах. Партызанская вёска фактычна была спалена фашыстамі і мусіла, як Фенікс, паўстаць з попелу. І семдзесят шэсць мірных жыхароў яе былі практычна жывымі пахаванымі на ўскарайку вёскі, дзе іх, не здолеўшых дабегчы да выратавальнага лесу, каго расстрэльвалі немцы, а каго і так, жывымі, закідвалі зямлёю... Зараз на тым месцы стаіць помнік ахвярам фашызму.

Згадзіцца, штосьці сімвалічнае ёсць у назве вёскі, якая двойчы толькі ў навейшай гісторыі бачыла сакрушальную сілу вялікага агню, двойчы прымала ад яго пакуты. І, што вельмі характэрна, зусім розныя пакаленні вяс-

коўцаў і ў зусім розныя эпохі, смела і не задумваючыся, уступалі з агнём у адзінаборства, каб выйсці з яго пераможцамі. Жары — вёска вогненная... І, відаць, не мае значэння, якая за акном эпоха. Раманавы дзяды і прадзеда свята верылі ў камуністычныя ідэалы і з'яўляліся іх носбітамі. Прышло дваццаць першае стагоддзе і разам з ім новае пакаленне моладзі, якую многія з нас сёння папракаюць у адсутнасці ідэалаў, апалітычнасці і нават амаральнасці. Так, моладзь апатычная, яна не ўступае ў ідэалагічную спрэчку пакаленняў. Не толькі таму, што ад той спрэчкі часам пахне маралізатарствам і дагматызмам, а падлеткі вельмі ж не любяць маралю. А яшчэ й таму, што сённяшнія маладыя людзі ў большасці сваёй прагматыкі. Ім падавай канкрэтны вынік. Затое, калі жыццё прапаноўвае ім канкрэтны выбар, яны выбіраюць, не задумваючыся аб тым, ці будучы купацца ў промнях будучае славы. Ці не аб тым засведчыла "вогненная дыскатэка" ва ўшацкай вёсачцы Жары, якую мясцовая моладзь запомніць на ўсё жыццё...

Быў звычайны суботні вечар. Зіма. Суровая, якіх даўно ўжо не назіралася. Ромка помніць, ляжаў глыбокі снег. Але ж хіба ён можа стаць перашкодаю, уважліваю прычынаю, каб не пайсці на дыскатэку? Яны з

сябрамі толькі яшчэ ў дзевятым класе вучыліся. Малалеткі. Прыбеглі ў клуб ці не першыя. Бо доўга не патанцуюць, пасля дзесяці, калі міліцыя заловіць, могуць і штрафануць. Народу ў клубе — не прабіцца. Шмат моладзі з суседніх вёсак. Вяселенькая дыскатэка... Раптам крык:

— Гарыць нешта, глядзіце! Усе павалілі на вуліцу. Змоўкла музыка. Гарэла і добра. Там, дзе фермы калгасныя. На той час у Жарах яшчэ апа-

стойлы. Давялося адводзіць іх далей ад агню. Прасцей было з цяляткамі: іх перадавалі проста на рукі праз выбітыя вокны...

Пасля, мо праз паўгадзіны, прыедуць пажарнікі з Ушацаў ды пачнуць змагацца з вогненнай стыхіяй. Падцягнуцца з вёскі і дарослыя. Дзіва, Ромка раскажае, большасць з іх — проста зявакі, ахвотнікі разумна паразважаць-павохаць, але мала хто з іх адважыўся сунуцца бліжэй да агню.

Тыя вызначальныя хвіліны, пакўль падлеткі-танцоры змагаліся са стыхіяй, выратавалі жыццё болей як сотні каровам і цялятам. Хіба не подзвіг?!

— Ці было страшна? Было крыху, — успамінае Ромка, — асабліва, калі затрапчаў ды пачаў страляць, разлітаючыся, пыфер. Мне яшчэ куртку крыху прапаліла. А так нічога нікому. Толькі адзенне наша параднае ў дыме ды ў сажы перапацкалася. Чаму мы кінуліся ратаваць? Дык шкада ж! Жывыя ж! Калі бабуля яшчэ на ферме працавала, мы іх кармілі, палі... Што мы за іх выратаванне атрымалі? Праз тыдзень да нас прыехалі з Віцебска, з МНС, падзякавалі, падарылі кожнаму прыёмнікі, паабяцалі дапамогу, калі захочам стаць пажарнікамі. Яшчэ Ушацкі райвыканкам нам гадзінікі ўручыў. А свой старшыня калгаса, — загадкава ўсміхнуўся хлопец, — той нават дзякуй не сказаў...

Так і не пайшоў Раман Шопу вучыцца на пажарніка, як, зрэшты, мусіць, і ніхто з тых яго сяброў, з кім разам танчылі ў калгасным кароўніку на "вогненнай дыскатэцы". І хоць гарачыя яны хлопцы, і хоць самі з Жараў (нездарма вунь Ромка аж у Віцебск ездзіць на спартыўныя спаборніцтвы), ды, пасталеўшы, выбралі сабе больш мірныя ды спакойныя прафесіі...

Скончыўся вучэбны год. Будучы меліятар зноў паехаў дадому. Там маці, школьныя настаўніца, ды бацька, былы пафёр-дальнабойшчык. Ён зараз, дарэчы, таксама прадуе ў школе. Яны заўсёды чакаюць сына. Ім, Валянціне Пятроўне ды Уладзіміру Леанідавічу, ёсць каго чакаць, ёсць кім ганарыцца і на каго ўскладаць надзеі...

Чую зноў незадаволеннае: "Не тая моладзь пайшла", чую зноў адвечнае: "О времена! О нравы!". Здазіляюся жывучасці замшлага дагматызму і ўспамінаю радкі сьліннага Рамановага земляка, паэта Рыгора Барадуліна:

*Вучыць не трэба маладых
Ні лашчыць,
Ні даваць пад дых,
Ім думаць
Трэба даць магчымасць.*

*Дзяліць не трэба маладых
На гнедых,
Шэрых, на рудых, —
Абы яны былі з вачыма,
Дзе дзёркасьць*

*і непрымірэнне,
Нібыта ў першы дзень
тварэння...*

Уладзімір МІХНО
Ушачы—Лепель

Фота забяспечыў А. СМАЛЯК

Уладзімір Дамашэвіч:

«Літаратура — як камень, кінуты ў ваду: кругі разышліся і...»

Па волі лёсу ў жыцці адбываюцца сустрэчы, якія пакідаюць у душы значны след. Так, маё знаёмства з Уладзімірам Дамашэвічам у свой час перавярнула светапогляд і прымусіла задумацца: чаго варты кожны з нас. Просты і шчыры суб'ядседнік, ён такі, які ёсць. Калі трэба — падтрымае, дапаможа парадамі. Да яго звяртаюцца многія літаратары-пачаткоўцы, таму што ведаюць, што Уладзімір Максімавіч ніколі не пакрыўдзіць рэзкай крытыкай. Ён вельмі тактоўна зробіць заўвагу, але толькі на карысць. Добра ведаючы, як цяжка даводзіцца маладым творцам, ён быў стваральнікам фонду дапамогі маладым пісьменнікам імя Уладзіміра Караткевіча, які, на жаль, зараз не існуе.

Узгадаю, што за раман (які ўбачыў свет праз 20 гадоў пасля напісання!) «Камень з гары» пісьменнік атрымаў прэмію прафсаюзаў Беларусі. Лаўрэатам прэміі Івана Мележа ён стаў за апавесць «Кожны чацвёрты». Сёння апавесці і апавяданні Уладзіміра Дамашэвіча можна пабачыць у перыядычным друку. Іх адметнасць — сацыяльная зладзённасць, вострая праблематыка. І асабліва ўражваюць псіхалагічныя перажыванні герояў, якіх стварае пісьменнік у сваіх творах.

— Пачатак творчага шляху: з чаго ўсё пачыналася?

— Пачатак у кожнага пісьменніка свой. Мне пашэнціла пасля вучобы трапіць у выдавецтва, дзе рыхтаваліся падручнікі для школы. Тады галоўным рэдактарам там працаваў Сцяпан Майхровіч. Праз тры гады перайшоў у другое выдавецтва, дзе выходзілі кнігі шырокага профілю, у тым ліку і мастацкая літаратура. Трапіў у рэдакцыю прозы і паэзіі, стаў рэдагаваць рукапісы. Вучыўся і сам пераймаў вопыт, потым стаў спрабаваць, як гэта робіцца — напісаў адно апавяданне, другое, трэцяе... Спачатку было цяжка: ніякага вопыту, усё з нуля, на голыя месцы. Але пакрысе вопыт прыходзіў, і я ўжо выбіраў сабе сюжэты: гэты не падыходзіць, гэтага не адолею, а вось гэты — трэба паспрабаваць. Сюжэты браў з жыцця: чужы, надуманы матэрыял даецца цяжка. Тут трэба ўмець, як кажуць, улезці ў чужую скуру, душу.

— Адкрыце сакрэты вашай творчай працы. У чым на вашу думку, адрознасць працы пісьменніка беларускага і, скажам, рускага?

— Сакрэтаў асаблівых у мяне няма, галоўнае — мець час, настрой і пэўныя ўмовы, — тады пішацца добра. Яшчэ лепш, калі ў перспектыве ты ўбачыш свой твор надрукаваным. Аднак цяпер такая перспектыва надта аддалілася. Хутка 10 гадоў, як у выдавецтве ляжыць мой раман «Не праспі сваю долю», калі ён выйдзе — невядома. І гэта не толькі ў мяне, шмат твораў нашых пісьменнікаў стаяць у планах, але выходзяць рэдка. Выдавацца за свае грошы мала хто можа, знайсці спонсараў цяжка. На Захадзе лёгка выдаць бестселер, а сярэдні пісьменнік таксама не ў пашане. Мне здаецца, што цяпер у Расіі больш спрыяльных умоваў для друку, чым у нас. Сёння расійская кніга запаланіла наш кніжны рынак, чытач ахвотней бярэ якасна выдадзены твор на рускай мове, чым на беларускай. Мы ўжо хутка страцім свайго чытача, бо хто ў нас карыстаецца роднай мовай? Напрошваецца вывад: пішыце, хлопцы, па-руску, і вашы кнігі пойдучы ў свет, у людзі.

— Заўважыла, што многія вашыя апавесці, апавяданні чамусьці заканчваюцца трагічна. Вы — песіміст?

— Чалавечыя жыццё пачынаецца на крыві, а канчаецца смерцю. І усё, што

паміж гэтымі двума момантамі, бывае цікавае і нецікавае, смешнае і страшнае, горкае і салодкае. Мне чамусьці падабаюцца драматычныя моманты ў чалавечым жыцці, бо чалавек сваю сутнасць, як асоба, выяўляе менавіта ў такіх выпадках, пераломныя моманты жыцця. Што да песімізму, дык я раней якраз быў песімістам, а цяпер, як ні дзіўна, раблюся аптымістам. І думаю, што дарэмна прарочаць хуткае знікненне нас як нацыі. У беларусаў, нягледзячы на Чарнобыль, вялікая будучыня, у нас шмат жыццёвай прасторы, на якой можа змясціцца не дзесяць, а дваццаць, трыццаць мільёнаў чалавек, трэба толькі стварыць аптымальныя ўмовы, каб нацыя расла, развівалася, каб у кожнай сям'і было не па адным дзіцятку, а як мінімум — трыпяць. Для гэтага трэба перайначыць сацыяльны аспект дзяржаўнай палітыкі і аддаваць сродкі не на ўмацаванне вясковага патэнцыялу, а на павышэнне дабрабыту народа.

— Ваша пазіцыя чалавека-грамадзяніна была заўсёды актыўнай. Што непакоіць вас сёння?

— Мяне непакоіць тое самае, што турбавала ўсё свядомае жыццё — гэта каб мы былі гаспадарамі ў сваім доме, каб нам ніхто не камандаваў, не вучыў бізуном, як нам жыць і што рабіць. Яшчэ — каб нашы дзеці гаварылі з намі, бацькамі, на нашай роднай мове, каб мы разам маліліся Богу на нашай мове, а каб нашы святыя айцы гаварылі з Богам і з намі так, як гаварылі некалі нашы дзяды і прадзеды — па-нашаму, па-беларуску. Здаецца, гэта не так ужо і цяжка ажыццявіць, пры моцным жаданні такі працэс не заняў бы нават дзесяцігоддзя.

— Што вы думаеце наконт сённяшняга літаратурнага жыцця ў нашай краіне? Якімі ідэаламі наша літаратура асветлена?

— Літаратура не павінна стаяць у баку ад жыцця, не можа ператварыцца ў мастацтва для мастацтва, калі народу патрэбны выразнікі яго думак і памкненняў. Калі пісьменнік не будзе кіравацца кампасам праўды, то яго творы не выклічуць у душы чытача ніякага водгуку, яны будуць вартыя камяня, што кінуты ў ваду: кругі разышліся — і зноў усё ціха. Мне здаецца, што наша сённяшняя літаратура, якая вырасла на багатым грунце патрыятычных традыцый, закладзеных класікамі — Багушэвічам,

Багдановічам, Янкам Купалам, Якубам Коласам і іншымі, — павінна не адарвацца ад каранёў, не страціць сувязь з народнай глебай, якая іх поіць і корміць. А той, хто хоча весці нейкім сваім, невядомым шляхам, нібыта да таго ж і новым, праз пэўны час пераканаецца, што ішоў не туды, куды трэба, бо нічога не знайшоў, нічога новага не адкрыў, толькі дарма патраціў час і сілы...

— Паняцце шчасця, над якім «ламані галовы» не адно пакаленне філосафаў і творчых людзей, — што асабіста для вас яно азначае?

— Шчасце ў нас, ды й не толькі ў нас, атасясамліваюць з дабрабытам, багаццем і іншымі жыццёвымі дабротамі. Але гэта надта аднабокая ацэнка такога складанага паняцця. Лепшыя людзі зямлі змагаліся не за сваё асабістае шчасце, а за шчасце людзей свайго краю ці нават усяго чалавецтва, маючы на ўвазе перш за ўсё свабоду. І рэдка хто з іх у канцы свайго жыцця — калі ён дажыў да старасці — не расчараваўся ў тым шчасці, пра якое ён марыў і за якое змагаўся. Бо, як сказаў філосаф, дарога да мэты — галоўнае, сама мэта — нішто. І аднак жа лепшыя сыны кожнага народа не перастаюць думаць пра лепшы лёс для сваіх дзяцей, унукаў і не спыняюць барацьбы з тымі рэжымамі, якія не дбаюць пра грамадскае і культурнае развіццё сваіх народаў. Так было, так будзе.

— Уладзімір Максімавіч, на вашу думку, якую тэму айчынных літаратары яшчэ не раскрылі?

— Быў час, калі нам казалі: ты напішы пра рабочы клас, пра трактарны завод, пра шафёра, пра старшыню перадавога калгаса і гэтак далей. Была такая разнарадка. Не ўсе, але шмат хто так і пісаў, і выдаваліся — вырочала тэма, хоць мастацкім узроўнем твор не вызначаўся. Той час мінуў, хоць некаторыя бы ім сумуюць. Цяпер наш пісьменнік выбірае сам, што яго пісаць, каго рабіць героем. Ён піша пра тое, да чаго ляжыць яго душа: адзін выбірае сучаснасць, другі — фантастыку, трэці — гісторыю. Поле сучаснасці вельмі шырокае, фантастыка наогул не мае межаў, а гісторыя — той мацярык, які нам найменш даследаваны. Тут ёсць такія тэмы, такія сюжэты і такія героі, што грэх пра іх не пісаць. Наш Уладзімір Караткевіч даў добры прыклад, як «пісаць гісторыю», паказаў

нам узровень, да якога трэба імкнуцца. Узровень гэты высокі, і дай Бог, каб тыя, хто піша на гістарычныя тэмы, пра яго не забываліся: вышэй можна, ніжэй — не! Мне здаецца, у літаратуры кожная тэма важная, калі яна раскрыта глыбока, цікава, калі яна закранае душу чытача, прымусіае глыбока перажываць, калі яна хоць нечаму яго навучыць, асабліва даbru.

— Вашыя любімыя пісьменнікі альбо творы (неабавязкова беларускі)?

— Любімыя пісьменнікі за жыццё мяняюцца, як і жанчыны (сціпла пасміхаецца. — аўт. Т.С.), але што яны ў кожнага ёсць, гэта вельмі добра. З твораў, якія мяне калісьці моцна ўразілі, я назваў бы «Кала Бруньёна» Рамэна Ралана, «Ціхі Дон» Міхаіла Шалахава, «Уваскрэшанне» Льва Талстога, «Птушкі і гнёзды» Янкі Брыля. Што да сённяшніх маладых... Нельга не назваць Аляся Наварыча, Андрэя Федарэнку, Волгу Куртаніч, Галіну Багданаву, Людмілу Рублеўскую, Леаніда Маракана, Адама Глобуса, Барыса Пятровіча, якія добра заявілі пра сябе ўжо даўнавата і з поспехам робяць гэта і цяпер. Зусім маладых, я, на жаль, не ўсіх ведаю, а сярод тых, чые творы трапілі мне на вочы, назваў бы Паўла Гаспадніча, Алену Брава, Марыю Шамякіну... У іх у кожнага свае тэмы, героі, адным словам — свой творчы воблік. Цікавымі мне здаюцца пошукі Паўла Гаспадніча, які знаходзіць сабе герояў не на старых дарогах, а збочвае ўлева ці ўправа — і вяртаецца не з пустымі рукамі. Часам яго знаходкі ўражваюць, а часам не выкрасваюць іскры ў мяне, старога чытача. Хоць у моладзі, якая вітае ўсё новае, незнаёмае, віртуальнае, гэта можа выклікаць захапленне. Я не супраць пошукаў, абы яны давалі свой плён. Кожны пісьменнік, асабліва малады, можа пашукаць у сваім творчым арсенале нешта такое, што здзіўіць чытача, нечаканымі паваротамі сюжэту ці героём, якога мы не бачылі ў жыцці і нават не снілі ў страшным сне, малюнкамі, што выклікаюць не толькі захапленне, але і агіду.

Мне здаецца, што пісьменнік перш за ўсё павінен думаць пра чытача: як сустрэне ён яго твор, што скажа і што падумае. Калі чытач не пашкадуе страчанага на чытанне часу, значыць, твор удаўся.

Гутарыла Таццяна СЦЕШЫЦА

Пра родны край, яго святыні...

Ён прыгожы, маляўнічы, са шматлікімі каляровымі фатаілюстрацыямі, прысвечаны турызму, адпачынку і спорту ў Віцебскай вобласці, адрасуецца ўсім, хто любіць падарожнічаць па родным краі, цікава і з карысцю правесці свой вольны час. Размова ідзе пра дапаможнік, выдадзены дзякуючы клопату ўпраўлення фізічнай культуры, спорту і турызму аблвыканкама. Нядаўна кніга паступіла ў бібліятэкі і гандаль.

Мэта выдання — паказаць усё, чым багаты тугэйшы край: яго гераічную шматвяковую гісторыю, звычаі і традыцыі, непаўторныя воблікі Віцебска, Полацка, Оршы, усіх раённых цэнтраў і іншых населеных пунктаў, а таксама незвычайную прыроду нацыянальнага парку «Браслаўскія азёры», Бярэзінскага дзяржаўнага біясфернага заказніка, прыгажосць мясцовых азёр, рэк, лясоў, палёў. А яшчэ на Віцебшчыне, як падкрэсліваецца ва ўступным слове да выдання, асабліва аўра, ствараемая не толькі геаграфічным размяшчэннем і адметным навакольным светам, але і гасціннасцю і здзіўляючай дабрынёй людзей. З гэтай цудоўнай зямлёй звязаны слаўныя імёны прападобнай Еўфрасіні Полацкай, першадрукара і асветніка Францыска Скарыны, пісьменніка-публіцыста Сімяона Полацкага, кнігавыдаўца Васіля Цяпінскага, мастакоў І.Рэпіна, К.Малевіча, І.Пэна, М.Шагала, М.Савіцкага, пісьменнікаў В.Быкава, У.Караткевіча і шмат іншых знакамітых асоб...

Даведнік знаёміць з асноўнымі адметнасцямі Віцебска і Полацка. Гэта храмы, музеі, помнікі (даюцца іх каляровыя фотаздымкі), а таксама традыцыі, культурна-масавыя мерапрыемствы, як, напрыклад, вядомыя ўсім фестывалі, святы і г.д.

А яшчэ ў выданні апавядаецца, з указаннем канкрэтных адрасоў, пра паляванне, экалагічны і спартыўны турызм, пра гасцінцы Віцебска, Полацка і Наваполацка, пра санаторыі і дамы адпачынку.

Цікавае ўяўляе і карта маршрутаў руху транспарту па абласным цэнтры, а таксама па асноўных шляхах вобласці з указаннем важнейшых населеных пунктаў, асноўных рэк і азёр.

Падарожжа з пісьменнікам

Нядаўна ў Талачынскую цэнтральную раённую бібліятэку завітаў у госці да чытачоў вялікі знаўца беларускай даўніны, аўтар многіх твораў на гістарычную тэму Юрый Татарынаў. Сярод апошніх яго выдадзеных кніг — «Белорусская старина», якая ўбачыла свет сёлета. У гэтым выданні сабраныя апавяды пісьменніка пра унікальныя замкі, храмы, помнікі, гісторыю іх стварэння, пра асоб, якія маюць дачыненне да гэтага, а таксама легенды, паданні, успаміны старажылаў.

Прысутныя, стаіўшы дыханне, слухалі захапляючыя расповеды Юрыя Татарынава пра такія адметныя гістарычныя цэнтры культуры Беларусі, як Нясвіж, Мір, Наваградак... А яшчэ пісьменнік пасвяціў слухачоў у «таямніцы» сваёй творчасці, даў парады, як зрабіць падарожжа па родным краі найбольш запамінальным і карысным. Напрыканцы сустрэчы ўсе жадаючыя набылі кнігі Ю.Татарынава з подпісам аўтара.

Алесь МАЗУР

У сёлетнім чэрвеньскім нумары часопіс "Маладосць" завяршае публікацыю "кінарамана" Максіма Клімковіча і Уладзіміра Сцяпана "Тэолаг", які друкаваўся па частках цягам папярэдніх трох месяцаў. Аўтары працавалі над ім дакладна на працягу такога ж тэрміну (са студзеня да сакавіка).

Калі разглядаць твор як сцэнарый фільма, тады "Тэолаг" асацыіруецца з расійскімі баевікамі пра "мянтоў", скрыжаванымі з вядомай кінастужкай Р. Паланскі "Дзевятая брама", знятай паводле рамана А. Перэса-Рэвэрта "Клуб Дзюма, ці Цень Рышэль". Акрамя таго, кінараман спарджае шмат алюзіяў на "Майстра і

Прыгодніцкі баявік ПА-БЕЛАРУСКУ

Маргарыту" М. Булгакава. Тут табе і служкі д'ябла, і загадкавыя незнаёмцы, што маюць уласціваць час ад часу знікаць у паветры, і тыповы горад з яго грэшнымі жыхарамі (праўда, не сталіца, але сэнс ад гэтага не змяняецца), і нават тлусты чорны кот па мянушцы Борман. Згадзіцеся, палабенства немалое, але няхай чытач зразумее мяне правільна: размова не пра плагіят і не пра пародыю на знакаміты булгакаўскі твор.

Дарэчы, утрымлівае "Тэолаг" і нешта караткевічаўскае: масіца на ўвазе рамантажыя і белетрызацыя гісторыі. Падмаючы розныя гістарычныя пласты: напалеонаўскі час, перыяд гітлераўскай акупацыі на Беларусі, вяртаючыся ў сучаснасць, — аўтары даводзяць чытачу, што змяняюцца толькі абставіны, вонкавае аблічча часу, законы ж чалавечага быцця нязменныя. Усё паўтараецца. Гісторыя рухаецца і ... застаецца на месцы. Гэта так званы прынцып "спіралі". Людзі ва ўсе часы аднолькава прагнуць славы і багашы, аднолькава шукаюць ісціну, і, здаецца, амаль знаходзяць, але на самай справе яны ўсё гэтакае далёка ад яе. "Усё паўтараецца. Ты не памятаеш, а я ведаю. Як учора. Зноў ноч, вогнішча, толькі тады зіма была. Імператар сядзеў так, як зараз ты сядзіш, на агонь глядзеў. Людзям падабаецца на польмя глядзець..." — заўважае адзін з персанажаў, "памагаты д'ябла" (як ахрысцілі яго некаторыя героі твора).

Калі б паводле "Тэолага" знялі кінастужку, яна, бяспрэчна, мела б поспех у сучаснага беларускага глядача. Твор мог бы стацца асновай для сучаснага прыгодніцкага баевіка. Класічныя элементы жанру — у наяўнасці: міліцыя, пагоня, журналісты, верталёт, перастрэлка, бойка, дзесяць трупцаў, крымінальны вышук; юнацкае каханне, жонка-зрадніца, эротыка, пікантныя моманты; скарб, антыкварныя знаходкі, прывід вершніка на кані, загадкавы незнаёмец у чорнай вопратцы; калекцыянеры, грошы, здрада; байкеры, матацыклы, забавы сучаснай моладзі... Калі чытаеш твор, не пакідае ўражанне, быццам глядзіш сапраўдны фільм. Здаецца, рэжысёры-аўтары адбіралі самыя ярскія, эфектныя падзеі і "малюнкы", якія найперш "глядзеліся" б на экране. У думкі герояў асабліва ніхто не паглыбляецца, бо як жа і пакажаць?! Таму персанажы раскрываюцца толькі праз учынкi і дыялогі.

Дзеянне "фільма" адбываецца ў Барыслаўлі, правінцыйным беларускім горадзе, чыя гісторыя, аднак, не абдзеленая значнымі падзеямі: тут падчас адступлення і пераправы праз Бярэзіну Напалеон згубіў свой скарб — залатыя скрыжалі д'ябла. Але абяцаў па іх вярнуцца. Вакол гэтай гістарычнай каштоўнасці і разгортваецца фармальна асноўнае дзеянне "фільма". Але ўсё гэта знешняя "карцінка".

На мой погляд, аўтараў найперш цікавіць тэма маральнасці, духоўнасці сучасных людзей, у тым ліку і беларусаў. З аднаго боку — здрадніцтва, сквапнасць, ілжывасць, бюракратызм, нахабнасць (Пацук, Лукін), з другога — вера ў Бога, дабрыня (айцец Міхал, доктар Кардонскі, Асвятніцкі і яго дачка). Але ўсё, як і ў жыцці, пераблытана, і нельга часам сказаць пра тэўнага героя, добры ён ці блыты. Праз персанаж Астранома, мясцовага дзівачка, аўтары набліжаюць чытача да ўласнага разумення "канца свету". Апісанне ж "побытавых рэчаў" пераўтвараецца ў здымак "прыватнага апакаліпсісу", набывае сапраўдную сімвалічнасць: "...сякеры мяснікоў узляталі ў паветра, а калі з хрубатам і чываннем падалі на шырацэзныя дубовыя калоды, аскепкі костак ляцелі ва ўсе бакі, утыкаліся ў беляы халаты і фартукі крывавамі стрэмкамі. Ішоў працэс пераўтварэння, вялікае на вачах драбнела. Залацістая туша падвінкла знікла, і не было такой сілы, якая магла б разабраць, рассечанае, раскіданае па бляшаным прылаўку зрабіць цэлым і жывым. Адно страшная галава свінні з заплішчанымі, выпаленымі вачыма і абсаленымі вушамі пасміхалася выскаленай пашчай. Яна вісела над гандлярамі і пакупнікамі на гострым сталёвым гачыку, як знак таго, што тут адбываецца".

Духоўнасць жа нязменна знітаваная з вераю, невыпадкова станоўчыя героі твора так ці інакш звязаны з царквой...

Побач з надзвычай актуальнай тэмай шанавання гісторыі прысутнічае ў творы і экалагічная праблематыка: улады хочучы змяніць прыродны ландшафт, зрабіць з прыгожай ракі вадасховішча. Гэта турбуе тых, хто па-сапраўднаму любіць родныя мясціны. Але калізія аўтарамі да канца не акрэсліваецца. Хутчэй за ўсё, вадасховішча зробіць, толькі з твора мы пра тое не даведаемся. Застаюцца непакаранымі і рыбакі-браканьеры...

Аднак галоўны сэнс твора — не ў вырашэнні экалагічных ці нават духоўных праблем. Згадаем ягоную назву. "Тэолаг" — гэта галоўны герой кінарамана Павел Кардонскі, які часта па службе бывае ў самім Ватыкане. Але, з'яўляючыся асноўнай дзеючай асобай, ён застаецца для чытача загадкай, мы нават не ведаем нічога пра яго асабістае жыццё. Але Кардонскі як бы звязвае сабой усіх астатніх герояў. Праз яго нам тлумачыцца сутнасць таго, што адбываецца ў горадзе. Ён, ягоная асоба дапамагае скласці ў адзінае цэлае розныя элементы мазаікі. Заўважым, што менавіта Павел "развязвае" ў апошні момант шэраг крытычных сітуацый (дапамагае знайсці цэла айма Міхала, плённа размаўляе з жонкай Стральцова, каб даведацца пра скарб). Чалавек вельмі разумны і глыбока духоўны, у дачыненні да ўсіх астатніх герояў (і, бадай, у дачыненні да чытачоў) паўстае настаўнікам.

Хлусіць доктар Кардонскі толькі аднойчы, калі згаджаецца з сяржантам наконт загадкавай асобы прафесара гера Нольдэ. Магчыма, ён проста не хацеў тлумачыць звычайнаму чалавеку тое, што ўсё роўна застаецца для яго незразумелым. Але Кардонскі са сваёй здольнасцю прадбачыць будучыню і знаходзіць схаванае не мог не разумець, хто ёсць чалавек у чорным, прафесар, які знікае ў паветры, знаходзіцца амаль адначасова ў некалькіх месцах, ведае тое, чаго чалавек не можа ведаць у прынцыпе. Дык ці не сам д'ябал гэта прыйшоў па свае залатыя скрыжалі?

У творы доктар і прафесар выступаюць сімваламі дэбра і зла. Хто ж пераможца? Фінал "фільма" аптымістычны. Падчас разліву ракі, які нагадвае сусветны потоп, гіне разам з вартаўніком скарба яго ўладальнік, а тэолаг застаецца жывы. Больш таго, пад зямлёй пахаваныя (ці назаўсёды?) скрыжалі д'ябла. А вось срэбны аклад антычнай рэлігійнай кнігі застаецца. Ён сам літаральна плыве ў рукі Кардонскага...

Зноў прыслушаемся да гаворкі сяржанта і Паўла:

"— Галоўнае ў нашай справе — памяняць абставіны месцамі, і тады замкнёнае кола разарвецца: Бог існуе, д'ябла няма, але ёсць яго памагаты. Так, доктар?"

— Абсалютна".

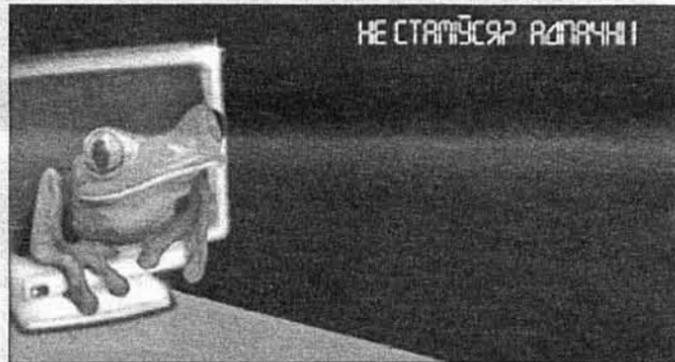
Але ці не слухіў тэолаг і на гэты раз?

Віртуальнасць па-нашаму

Найбольш вядомы ў Чэхіі, Нямеччыне і малавядомы ў нас афарыст Габрыэль Лауб сказаў наступнае: "Камп'ютэр мае тую перавагу перад мозгам, што ім карыстаюцца". Гледзячы на сённяшні стан літаратуры і нарастаючы тэмпы глабалізацыі з яе вартасцямі і выдаткамі, можна выказацца такім чынам: "Перавага Інтэрнету перад мастацкай літаратурай заключаецца ў тым, што ім карыстаюцца". Ёсць, праўда, літаратурныя сайты — свайго роду гібріды літаратурнай творчасці ды камп'ютэрнай гульні. Пра адзін з іх, які нібыта павінен адлюстроўваць бягучы літаратурны працэс, і пойдзе далей гаворка.

Інтэрнет-сайт *Litara.net*, створаны ў 2002 годзе, задуманы як інфармацыйны рэсурс, прысвечаны сучаснай беларускай літаратуры. Для тых, хто з ім незнаёмы, стваральнікі — галоўны рэдактар Аліса Бізюва, стыльрэдактар і карэктар Алесь Пяткевіч, распрацоўшчык канцэпцыі і тэхнічнай часткі праекта Янук Латушка — на каструбаваць "сучаснай" беларускай мове тлумачыць: "Сваёй мэтай *Litara.net* мае стварэнне пляцоўкі для стасункаў беларускіх твораў і аматараў беларускай літаратуры, фармаваньне адмысловага *community*. Сайт ёсць крыніцай інфармацыі пра тэндэнцыі, напрамкі і стылі беларускай літаратуры, месцам дыскусіяў паміж людзьмі розных перакананняў і поглядаў. У нас Вы можаце даведацца пра тое, што адбываецца на пляху развіцця сучаснай беларускай літаратуры і ў жыцці яе стваральнікаў".

Падобныя тэксты — смерць філолага. Мала што вышэй названы асобы не адчуваюць мову, так яны яшчэ не ведаюць яе элементарных норм: у сучаснай беларускай літаратурнай мове асіміляцыйная мяккасць зычных на пісьме не перадаецца; пры дзеяслове-звязцы "быць" і яго форме цяперашняга часу "ёсць", пазбаўленых лексічнага і чыста граматычнага значэння, назоўнік ставіцца ў назоўным а не творным склоне, напрыклад, трэба пісаць не "ёсць крыніцай", а "ёсць крыніца". Пра іншыя граматычныя і стылістычныя памылкі на сайце гаварыць можна доўга, але не хочацца тлуміць уласную ды чытацкую галаву. Адно дадам: радкі Яўгеніі Манцэвіч (друкуецца пад "імен" *Litota*) "Мая беларуская мова // Не множыць мой рэйтынг" са змешчанага там жа верша "Па-беларуску" якраз да месца.

Пры больш глыбокім азнаямленні з Літарай можна пераканацца, што знешнасць далёка не заўсёды бывае падманлівай, а наадварот часта адлюстроўвае сутнасць. Іншымі словамі, перакананаму твору праекта цалкам адпавядае яго "змястоўнасць".

Па задуме сайт павінен змяшчаць: навіны літаратурнага жыцця (асвятляць дзейнасць розных суполак, выдавецтваў і асобных аўтараў, даваць анонсы новых кніжак і часопісаў, афішы культурных падзеі і мерапрыемстваў), даведачную інфармацыю пра беларускія выдавецтвы, арганізацыі, літаратурныя выданні, "пэрсаналі" (гэта слова чамусьці пішацца менавіта так), сучасную літаратуру, рэцэнзіі на новыя кнігі, "інтэрвію" (правапіс ад Літары) з аўтарамі і крытыкамі, "тэарытычныя" (таксама Літаральна) матэрыялы, агляды часопісаў, тэматычныя рубрыкі, шматлікія дыскусіі. Хапелася, вядома, як лепш — атрымалася, як заўсёды.

Такое адчуванне, што *Litara.net* глядзіць на літаратурны працэс праз запалеае шкло. З творчых суполак прадстаўлена толькі "Літаратурнае прадмесце", "асобных аўтараў", анонсы новых кніг ды рэцэнзіі можна пералічыць па пальцах, да таго ж сайт вельмі рэдка абнаўляецца і большасць інфармацыі пазначана 2002 — 2004-м гадамі. У дыскусіях на форуме асабліва няма пра што спрачацца. Прынамсі, як на мой густ, у прозе вартай сур'ёзнага абмеркавання з'яўляецца толькі творчасць Уладзіміра Сцяпана, адносна паззіі можна выказацца словамі Зміцера Вішнёва: "дзе ж вы чыстыя вершы?"

З персаналіямі таксама праблема. Да прыкладу, Людміла Рублеўская прадстаўлена толькі як "жонка паэта Віктара Шніпа", а пра Андрэя Хадановіча можна даведацца, што ён "Беларускі паэт, перакладчык, літаратурны крытык. Амаратар украінскай літаратуры і паззіі Маліярэ", пабачыць яго партрэтны здымак, азнаёміцца са спісам аўтарскіх публікацый. Няўжо творчасць Рублеўскай вызначаецца толькі сямейным статусам і ў параўнанні з творчымі дасягненнямі таго ж Хадановіча ўяўляе сабой пустое месца?..

У чэрвені Літары споўнілася тры гады. Віншуючы, Зміцер Арцوخ выказаўся наступным чынам: "Няхай сайт і надалей будзе такім жа цудоўным, друкуе ўсе новыя і класічныя творы беларускай літаратуры. А мы, чытачы і літаратары, заўсёды з задавальненнем будзем хадзіць на гэты літаратурны сайт". Наконт твораў падтрымліваю, але вось уяўленні пра цудоўнасць у нас са Зміцерам, па ўсім відаць, каардынальна розныя, аднак густы не аспрэчваюцца. Ну а крыўдзіцца на праўду таксама не мае сэнсу, адзінае што можна зрабіць — паспрабаваць адказаць тым жа.

Наталія ЯКОВЕНКА
Віртуальны фотакаляж І.Салаўёва, М.Сахапчыка пад назвай "Глок" забяспечаны аўтарам.

Вольга ШАКАЛЬ

Вандроўкі па глыбокай глыбіні:

РЭЦЭНЗІЯ

Здавалася б, няма больш простага сярод літаратурна-крытычных твораў. Аднак, як паказвае практыка, жанр рэцэнзіі ледзь не самы складаны і ў чыстым выглядзе сустракаецца даволі рэдка. У літаратуразнаўцаў неабходны для яе разбор і ацэнка мастацкага твора часам набываюць якасці сухога навуковага артыкула, перанасычанага тэрміналогіяй, пісьменнікі, адгукуючыся на створанае калегамі, сыходзяць з уласнага ведання асобы аўтара, кідаюцца ва ўспаміны пра сяброўскія сустрэчы, дзеляцца асацыяцыямі і ўражаннямі ад працытанага, што надае рэцэнзіі не аналітычна-крытычны, а эсэістычны характар.

Ну а самі крытыкі? Што граха таіць — для некаторых з нас літаратурны твор з'яўляецца як бы эпіграфам для рэцэнзіі, дзе выстаўляецца ўласнае “я” разумніка і эрудыта, нехта бачыць толькі “дрэннае”, а “добрага” не заўважае, адзін зводзіць асабістыя рахункі з аўтарам, другі баіцца пакрыўдзіць. Той-сёй столькі часу адводзіць для напісання рэцэнзіі, што не паспявае ўважліва прачытаць сам твор, нехта празмерна катэгарычны, лаканічны, а хтосьці аналізуе павярхоўна ды залішне “лье ваду” і г.д. Так, рэцэнзент таксама чалавек, а крытычная думка, як і ўсякая іншая, у большай ці меншай ступені суб'ектыўная...

Згадзіцеся, тут ёсць пра што пагаварыць, разам з тым, вандруючы па такой Глыбіні, можна і заблукаць. Сёння над праблемамі рэцэнзіі разважаюць маладыя літаратары Аксана Бязлепкіна і Віка Трэнас, а да гаворкі запрашаюцца ўсе неабыхавыя.

Наталля ЯКАВЕНКА

Perpetuum mobile

Што ж такое рэцэнзія?

“Рэцэнзія (лац. recensio — разгляд) — водгук, разбор і ацэнка новага мастацкага (літаратурнага, тэатральнага, музычнага, кінематаграфічнага і г.д.), навуковага ці навукова-папулярнага твора; жанр літаратурнай крытыкі і газетна-часопіснай публіцыстыкі. У рэцэнзіі на кніжнае выданне звычайна змешчаны яго бібліяграфічнае апісанне, кароткая інфармацыя пра змест, грамадскую праблематыку, стыль твора. Рэцэнзія, што ахоплівае шэраг твораў, аб'яднаных паводле якой-небудзь прыметы, перарастае ў агляд” (“Літаратурны энцыклапедычны слоўвар” (М., 1987)). Галоўнае ў рэцэнзіі — ацэнка важкасці аўтарскіх канцэпцый, правільнасці высноў ды меркаванняў. Існуе шэраг жанравых разнавіднасцяў рэцэнзіі: разгорнутая анатацыя, якая раскрывае змест твора; невялікі крытычны або публіцыстычны артыкул (часта палемічнага характару), што выказвае адносіны да пэўнага твора; мастацка-публіцыстычная інтэрпрэтацыя (эсэ); аўтарэцэнзія, дзе аўтар выкладае ўласны погляд на свой твор ці палемізуе з крытыкам адносна тлумачэння гэтага твора ў друку. Рэцэнзія як жанр мае свае адметнасці: своеасаблівы стыль, спецыфічныя сюжэтныя і кампазіцыйныя сродкі, прыёмы распрацоўкі і трактоўкі тэмы. Яна ўтрымлівае аднак і як навуковасці, так і ненавуковасці. Па-першае, тут звычайна прысутнічае выразны элемент эмацыйнасці. Па-другое ж, рэцэнзія мусіць утрымліваць літаратуразнаўчы аналіз; мэта яе — зрабіць новае выданне фактам літаратуры, зафіксаваць, заархівіраваць інфармацыю, што далей можа быць выкарыстаная іншымі крытыкамі ды літаратуразнаўцамі.

Як вядома, ісціна нараджаецца ў спрэчцы. Таму безумоўна становіцца паддаецца тэндэнцыя да больш шырокага выкарыстання эсэістычнай формы рэцэнзавання, узмацненне прысутнасці аўтарскага “я”. Гэта дазваляе разгарнуць літаратурную палеміку, ператварыць рэцэнзію ў мастацкі твор, зрабіць яе цікавейшай для чытача. На старонках беларускай перыядыкі (у тым ліку і ў “ЛіМе”) нярэдка змяшчаецца некалькі рэцэнзій розных аўтараў на адну і тую ж кнігу, дзе выказваюцца часам супрацьлеглыя меркаванні. Падобная практыка, даволі перспектыўная, сведчыць пра тое, што рэцэнзія — неад'емная частка жывога літаратурнага працэсу, яе асноўнай задачай становіцца стварэнне гэтага працэсу, ажыццяўленне дыдактычнай і пазна-

ваўчай функцыі не толькі ў дачыненні чытачоў, але і адносна “раскрытыкаваных” аўтараў, ён можа ўплываць на эстэтычны густы аматараў прыгожага пісьменства. Мала таго, сам рэцэнзент падчас працы выпрабуе і замацоўвае свае прафесійныя веды. У працэсе рэцэнзавання адбываецца не толькі своеасаблівая класіфікацыя, але і фільтрацыя новых твораў, што дазваляе звярнуць увагу чытачоў і даследчыкаў на сапраўдную вартасць той ці іншай кніжнай навінкі.

Такім чынам, дзякуючы жанру рэцэнзіі, шматбакова аналізуецца, ацэньваецца і сістэматызуецца вялікая колькасць выданняў, вызначаюцца прыярытэты ў развіцці бягучага літаратурнага працэсу.

Віка ТРЭНАС

Суб'ектыўная і своечасовая...

Напэўна, няма пісьменніка, які б не чакаў на сваю кнігу ці твор станоўчай рэцэнзіі. Аўтар (асабліва малады) хоча радавацца і пешыцца з яе, і так яму цяжка прыняць суровую праўду літаратурнага жыцця: першым сваё прыватнае меркаванне (неабавязкова ўхвальнае!) выказаць крытык. Ды ёсць у гэтым пэўная аб'ектыўнасць: з некалькіх суб'ектыўных меркаванняў (калі пашэнціць звярнуць на сябе ўвагу) урэшце выкрышталізуецца больш-менш адэкватная ацэнка творчасці.

А вызначаць гістарычную вартасць твораў (гэта калі вельмі пашэнціць) будучы праз шмат гадоў — літаратуразнаўца. Так што ў нейкім сэнсе літаратурны працэс пачынаецца не з выхаду кнігі (яе могуць не заўважыць, не прачытаць), а менавіта з рэцэнзіі.

У наш час рэцэнзія — гэта яшчэ і рэклама. Таленавіты крытык правакуе чытача на рэакцыю (набыць кнігу, катэгарычна запырэчыць рэцэнзенту), папярэдне насыціўшы чытацкую свядомасць сваімі ацэнкамі, канкрэтыкай цытат. Суб'ектыўнасць крытыка якраз і выяўляецца ў адпаведным падборы цытат, у акцэнтаванні ўвагі на пэўных сюжэтных паваротах ці адметнасці стылю.

У добрай рэцэнзіі крытык паказвае твор ці кнігу. Праз рэпрэзентатывныя цытаты ці аналіз сюжэта ды вобразаў чытач рэцэнзіі хоча зразумець, ці варта яму становіцца і чытачом твора, ці будзе бліжэй яму мастацкі-свет гэтага аўтара. (Хіба што па прачытанні звышпадрабязнай рэцэнзіі паўжартам кажуць: “Ну, твор цяпер можна й не чытаць”).

Пры змушанай пількасці меркаванняў і ацэнак літаратурных твораў вялікае значэнне мае асоба крытыка: адзін валодае ў літаратурных колах саліднай рэпутацыяй *крытыка з густам* (Л. Галубовіч); грунтоўная філасофская рэцэнзія другога выклікае культурны шок у аўтара, які *нічога такога не меў на ўвазе* (П. Рудкоўскі); трэці задзірыстымі ды катэгарычнымі ацэнкамі правакуе сваіх “паддоследных” на такую ж эмацыйнальную рэакцыю — і з “ката” адразу спрабуюць зрабіць “ахвяру” (С. Грышкевіч); чацвёрты раздражняе сваёй павярхоўнасцю (прозвішчы назавіце самі). Крытык заваўвае аўтарэтэт аб'ектыўнымі рэцэнзіямі (даруйце мне такі аксюран!), і тады мы пачынаем *давяраць* яму.

Мы верым, калі ў рэцэнзіі герой твора атаясамліваецца з аўтарам кнігі (як гэта адзначалася ў газетах і сеціўных рэсурсах (www.litara.net, <http://forums.fromby.net>) пра кнігі Алены

Брава і Югасі Каляды), не заўважаючы, што нават дзённік не паказвае, які аўтар насамрэч (што ўжо казаць пра мастацкі тэкст?). Нярэдка аўтару не шкада сваёй рэпутацыі дзеля твора, а часам, наадварот, — баючыся трапіць пад “лупу” рэцэнзента ды шкадуючы сваіх блізкіх, аўтар што-нішто з твора выкасоўвае. Герой, дваінік аўтара, можа быць пастаўлены ў іншыя жыццёвыя варункі, альбо, наадварот, у біяграфію пісьменніка змяшчаецца цалкам прыдуманая персанаж. Хто адрозніць? Малады аўтар, апісаўшы хай нават і сябе, праз якія паўгода стале, і вось ужо нічога не лепшы яго з героем. Людзі змяняюцца, а літаратурныя героі нязменна перажываюць сваё жыццё з кожным новым чытачом.

Ды ўсё ж цікавая біяграфія пісьменніка — вялікая спакуса для рэцэнзента. Але наколькі мэтазгодна згадваць яе ў публікацыі? Кожны крытык вырашае сам: з аднаго боку, мы ўсе пагаджаемся з неўмяшальніцтвам у прыватнае жыццё жывых людзей, а з другога боку, нікуды не знікне нязводная цікаўнасць публікі да асабістага, прыватнага, якая эксплуатаецца той жа “жоўтай прэсай”. І, відаць, галоўнае тут — абраць карэктную інтанацыю, як гэта зрабіў Алег Лойка ў кнізе “Галгофа” альбо робяць аўтары юбілейных артыкулаў у часопісе “Роднае слова”. Можа, тады будзе меней крыўдаў з боку аўтараў.

Так, пісьменнікі часам крыўдуюць, але ад крытыкі не адмаўляюцца: занадта гэта рэдкая “птушка” — рэцэнзія. А прыцягнуць увагу саліднага рэцэнзента — гэта гонар, гэта знак якасці (*значыць, варты!*), нават калі добра-такі ўсыплюць перцу. Пачаткоўцу так цяжка прыкачаць рэцэнзію, хіба што хтось з равеснікаў парупіцца ці інтэрнет-карыстальнікі зачэпаць у віртуальнай прасторы Сяціва, дзе, з аднаго боку, адбываецца прафанацыя літаратуры і крытыкі, дзе можна атрымаць зласлівую заўвагу ці нават абразу, а з другога боку, часта гэта адзіная магчымасць для маладога аўтара атрымаць хоць нейкую крытыку, убачыць, што цябе заўважылі. Зваротная сувязь, неабходная да таго часу, пакуль літаратар заўважаць “рэальныя” крытыкі. Важна толькі, каб заўважылі не праз год ці два: запозненая рэцэнзія, як учарашні абед — не прыносіць карысці літаратурнаму арганізму...

Напэўна, няма аўтара, які б не чакаў рэцэнзію на сваю кнігу ці твор... Своечасовую...

Аксана БЯЗЛЕПКІНА

Мар'ян ДУКСА

Крыж на ўзлессі

Ад снегу вызвалешся вясною
найпершым ты —
жалезны знак пакуты.
Пад маладою тулішся сасною,
каб не даймаў мароз і сівер люты.
Абняў цябе суцэльны дзёран цяжка,
а крыўдзіца —
няма такой і звычкі.
Уверх-уніз усё паўзуць мурашкі,
штодзённа скачуць па табе сінічкі.
У гэтым месцы хто-небудзь
ці плакаў,
ці ўкленчыў хто на лапкі
заядбаны?
Салдат палонны, юны небарака,
на пяты дзень вайны
тут расстраляны.
Каму ад гэтага прыйшла палёгка?
Было забойства
мераў стратэгічнай?
А маці стала да сканання дрогга,
прапаў сыноч —
і боль працяў фізічны.
Душа яе у наш лясны закутак
мо прыляцела —
ўцеха не малая —
сюды, дзе мой неверагодны смутак
над крыжам то павісне, то кружляе.

Сюды, дзе гімны
з кожнага гняздзечка
шлюць птушаняты
хорам шматгалосым
і дзе штоноч шматтысячныя свечкі
запальваюць спагядліва нябёсы.

Зямля — наш дом і наш трамплін,
дзе жыць мы вучымся ў ахвоту,
дзе здольныя за пяць хвілін
падрыхтавацца да адлёту.
І месца тое, дзе стаім,
з вадой, палямі і гарамі,
хоць можа й лічыцца сваім,
а часта ходзіць пад нагамі.
Стаім, пакуль хапае сіл,
жаданне ёсць далей храбрыцца.
Узняўшы пыл,

самім у пыл
аднойчы б не ператварыцца.
Зямля —

наш дом і наш трамплін.
Няхай вас лёс не кіне дужы —
як журавой парыўны клін,
стартуйце вы ў нябёсы, душы.

Тут статус-кво пануе зранку,
нічога рэзка не мяняецца.
Тут цэлы май бесперастанку
штодзённа свята адбываецца.
Не церпіць тут прырода стрэсу,
не па душы ёй справа тлумная.
Вось сонца толькі што з-за лесу
ўсплыло — лагоднае,

бясшумнае.
І лапушысты куст лазовы
пяшчотна промнямі аплецены.
А свежы лапкі чабаровы
зноў трыніць зайтрашняю
квеценню.

Жаўрук у гонар Беларусі
спявае ранішня пацеры.

Флегматык, даўгалыгі бусел,
ужо знаходзіцца на шпацыры.
Да ўсіх тут кожную хвіліну
ідзе аднекуль радасць вечная.
І музыка з душы пчалінай
плыве ад раницы да вечара.

Дзень пачынаецца згрызотай:
абавязкова штось пішы...
І склейвай, румзаючы ўпотаі,
асколкі трэснутай душы.
Свой млявы супакой патузаі,
натхнёны нарадзі радок.
Усё-ткі памірыся з Музай,
ёй кавы дай адзін глыток.
Выходзіць, клопат твой адзіны:
усёй паставай ледзь жывой,
у несусветных руіны
зноў акунайся з галавой.
Сярод згравашчанага лому,
сярод патрушчаных цаглін
даверся попелу былому
і смутку сённяшніх руін.

Хто там з людскога асяродка
на міг прыўзняцца хоча вышай?
Адна ў нас пад нагамі лодка,
што ўсіх аднолькава калыша.
Спажыва цёмнага прадоння,
калі й трымаемся —

на згодзе
усіх, хто сеў-ускочыў сёння
альбо раней дзесяцігоддзем.
Над пенай кружымся салодка.
Нібы звіхнуўся люд дарослы.
Рыпіць затурзаная лодка,
вось-вось і адарвуцца вёслы.
Ў душы паўзе бесперастанку
спакуса —

сорам схамянуцца:
наладзіць гэткую гайданку,
каб весела перавярнуцца.

Агасфер

Гадзін вечаровых імклівы адток.
Незаўважна мінула лета.
Зорка ўпала,
а мо лісток
з генеалагічнага дрэва Сусвету...
Ноч збірае ў прыпол агні.
Хвіліна —
і цёмна навокал.
Сурочыць сон на Зямлі
спрабуе Месяца вока.
І ўвосені
сапраўдны мроіцца дом.
Змрок —
гэта проста
світанкаў прага.
Ці соладка
жыць наступным днём
табе,
Агасфер-бадзяга?

Дні працякуць
праз пальцы
вадой.
Да нябыту лашчыцца
чорная памяць —
падчарыца...
Смяцца б з яе!
Не прагнецца.
Хвілі — як джалыцы
цягнуцца,
сілкуюцца моцай глыбінь.
Зазірні мне ў вочы
адзін!
Адзінокі...
Адзіны!
Мой!!!
...Абранніца я,
у якой
суткі не дзеляцца
на палавіны!

Я хачу з вамі
піць каву,
хмялець ад вершай
і больш анічога —
ні шару зямнога,
ні слоў пра вечнасць,
ні прагі дарогі ...
Скажаце, многа?
І так не бывае?!
Не разумею,
калі ўзлятаю!
Абапіраюся
на вашы крылы
заўсёдна
і асабліва
пад менуэты,
пад веліч вежаў,
пад разлапістасць елак...
Нічога, нічога
на свеце не трэба,
акром
гэтай кавы
на двух разагрэтай
і еднасці нашай у вершах,
нават,
калі яны — вогнішча
колера восені.
...То шчырасці песня,
прытулак зямны.
І самы найшчодры
дарунак нябёсны !

Сташка ГРЫНІЧ

Фота К. ДРОБАВА

Прыснёнае

— Вочы твае заўсёды перада мной, пастаянна бачу ў іх даўно знаёмую мне іскрынку-маячок, і заўсёды іду ёй насустрач, іду, а ты ўвесь час аддаляешся, і крокі мае драбнеюць, і я не ў сілах дагнаць цябе. Пачакай, не пакідай мяне... Чуеш, пачакай!

— Не ідзі за мной... Не ідзі. Спыніся!
— Чаму?!
— Ты — рамантык... А я — зямная. Мне цяжка з табой.
— Ты — зямная?.. Даруй, не ведаў.
— Бачыш, памыляўся. А я ў табе — не. І нам больш не трэба сустракацца.
— Дзякуй... Я не ведаў, хто я на самай справе. А цяпер ведаю: рамантык. Гэта ж здорава!
— Я так не сказала б.
— Не, гэты раз памыляешся — ты!
— Рамантыкі — хворыя людзі...
— І няхай... Я рады гэтаму.
— Вось і радуйся, вечны няўдачнік... Паглядзі на сябе — ты ўжо сёння на бамжа падобны.

— Дык жа і ты на сябе паглядзі — ногі крывенькія, грудзі плоскія, а вочы лупатыя, як у каровы... Вось і радуйся, вечна адзінокая.

...На тым я і прачнуўся. Доўга ляжаў і думаў: маўляў, у каго з дзяўчат, з якімі меў такія-сякія душэўныя зносіны, каровіны вочы: добрыя, цёплыя, ласкавыя — няхай сабе і лупатыя... І бадай знякавеў ад здзіву — ані ў адной.

Заспакоіўся тады толькі, калі стрымана сказаў і сабе, і сваёй будучай каханай: «Што ж, прыйдзеца абачлівым быць... Я ўсё роўна знайду цябе, дзяўчына з каровінымі вачыма!»

І знайшоў, калі мне ўжо было за шэсцьдзесят. Яна — такая рахманая, добрая, што калі прыходзіць па выкліку, сядзе на край майго ложка і, уторкнуўшы дзюльцы шлангаў танометра ў свае прыгожыя вухі з залатымі завушніцамі-серпікамі, пачынае мераць крывяны ціск, дык сэрца мае ад празмернага хвалявання гатовыя выскачыць навурунак. У вялікіх, акурат як у каровы, вачах маладой доктаркі, зялёна-светлых, глыбокіх, нечага тут жа нагортваюцца слязінкі, і я лёгка-дрыготка далонь з разгорнутымі, як веер, пальцамі пачынае сцярожка блытацца ў сівой поўсці маёй грудзіны, нарэшце супакойваецца недзе насупроць сэрца. Трэба ж — яно, маё акаяннае, тут жа сцісвае гон, і, чую, пачынае біцца роўна. Доктарка пасміхаецца і кажа:

— Такое паслухмянае сэрца!.. Пасылайце, малады чалавек, да мяне сватоў — не адмоўлю, дальбог, выйду за вас.

Галоўны акорд

Пачыналася навальніца. Ужо добра грымела, у небе хадуючы хадзілі чорныя хмары. І калі зусім нізка над намі грымотна-здышліва, сіпата пратарыхцела — ну бадай калісяніца Перуна пранеслася па гулкім, нібы з бляхі, мосце, мы спешна прычалілі, і я стаў напінаць палатку. Пару калкоў-штопараў загнаў быў у зямлю. Мясцінку для бивака выбраў, падалося, цудоўную. Галоўнае — пагорачка, і даволі прыкметны, у лужы не апынемся. Побач — груша-дзічка, рослая, таўсматыя, за якую я і намераўся зачапіць адзін канец вяроўкі. Заставалася з сілай удзяўбнуць у бераг паўтараметровы сталёвы прэнт з завостраным канцом, якім прыштырваем лодку падчас гону баброў, і зачапіць вяроўку за яго другі канец, сагнуты ў крук, і тут — чую:

— Пярун вады не любіць, — бацька як бы між іншым згадаў пра Перуна, проста так: бач, нешта-нейкае ж цюкнула яму ў голаў, і я не запярэчыў — аднёс палатку троху далей ад вады. Зноў бацька — ужо з ухвалай — кінуў мне: — Беражонага Бог беражэ.

Дождж неўзабаве перайшоў у такую залеву, што мы сталі клапаціцца за лодку: толькі б не заліло вадою, бо спыніліся не на адпеску — не было калі шукаць больш зручных прычал. Злоўленых баброў ад нас забралі яшчэ раніцай, своечасова парупіліся прыехаць. І цяпер нашыя паланенцы на базе, прывыкаюць да няволі. Але ж так сталася, што за ўвесь гэты дзень мы

ніводнага бабра так і не аб'ягорылі. Наадварот: яны дурэлі нас — уцякалі адразу, як толькі лодка набліжалася да берага і я пачынаў стаўляць лавушкі. Нагатоўе былі пласкахвостыя. Відаць, адчувалі навальніцу і, пэўна, таму не спалася ім. Як бацька кажа, выдаўся пусты дзень. Так што ў лодцы — адно лавушкі, і яны не размякнуць. Пярун тым часам адно і скалы-

Алесь МАСАРЭНКА

сяткі», куды й кладуцца залатыя кулі прагрэсу.

Што ж, наламаныя дровы, хоць і няярка, як мокрае, гараць, аднак жа ў рэшце рэшт сыходзяць на дым у палкім гарніле душы, і свавольны вецер часу выветрывае іх чадны адгар. Наступае чаканае празрэньне, і ты зноў адчуваеш сябе чалавекам, які нешта ж ды ведае: тым часам і для сябе карыснае робіць, і дапамагае іншым, не адступаецца, бо не лішняе звёнка ў бясконцым ланцугу існасці, а конча патрэбнае, адмысловае, залежнае ад усіх астатніх...

Ланцуг-струнка нацягваецца, гудзе ў адвечнай напрузе, і парваць яго не здольныя ні хуткабежжа вечнасці, ні цёмна-драпежныя сілы апраметнай.

Самалёт і чарапахы

— Першы зуб у мяне забалеў, калі Жэнік малы быў... Тады Семяненка старшыняваў. Мы лён, помню, бралі, і забалеў мой зуб. Мяне паставілі з Молькай на

гэта пісьмо аддаў, каб перапісаў. Той перапісаў, а наш лісток аддаў Ляксею Грачанку — гэтаму, што ў Бярозах жыве. Грачанок не паклапаціўся перапісаць — з нашым хадзіў, не вярнуў. А пасля ў турму трапіў, ды неяк жа, во, упёк... Па ім стралялі, ды прамакнуліся. І вярнуўся жывы-здоровы. І ніхто яго ўжо не чапаў. А пасадзілі за бойку...

— З кім ён сцапіўся? — спытаў я ў маці, бо колькі ўжо часу мінула, а я пра ўсё гэта нават і блізка не ведаў.

— Грачанаты ў калгас не ўступілі... Іх трое братоў было. Ляксея — старэйшы. І тут прыйшлі раскулачваць: старшыня калгаса, сельсаветчык, двое панятых — мясцовыя галадранцы, і нейкі чын з раёна, інспектар... Поўны двор нахлебнікаў. Эх, і пачалася баталія. Запявалу гэтага, інспектара, Ляксея так аглаблёй агрэў, што той упаў і ўжо не падняўся... Грачанкоў усіх траіх і пасадзілі. Ды яны ўцяклі з заключэння, пахаваліся.

— Дзіва проста... Уцяклі й пахаваліся.

— Аняго ж. Пісьмо іх тое ўберагло. Я так думаю... У кручы над Проняю тайная зям-

Кароткія апавяданні

наў насцярожана-змрочнае наваколле. Крысо палаткі было крыху прыўзнятае, і мы на свае вочы бачылі й чулі захлёбсты шал навальніцы, яе канвульсіўна-парывістыя, з надрыўным гудам сутаргі.

І трэба ж — галоўным акордам гэтага відовішча стаўся нязвычайна яркі зігзаг маланкі, востра-імклівы дзюб якой злёту ўпіўся ў набярэжную грушу, раскалаўшы яе ўсю — з макушкі да камля — напалам, і так поретка, што аж трэскі, акурат ад крэсіва іскры, пырснулі ўбакі.

— Бачыў хвастату? — бацька меў на ўвазе маланку. — А яна ж магла па мокрай вяроўцы да нас у палатку ўскочыць.

— Магла б...

— Во так, сын. Век жыві, век вучыся.

...Вячэралі сухама, без чаю, бо дождж аніяк не мог ушчкунуць — сыпаўся даволі густа, заюшліва, і відаць было, што калі й скончыцца гэтая залева, дык недзе пад раніцу.

Скрыпачка-вяселуха

Дзед Андрэй з Мікітам, сынам большым, узяліся скрыпку рабіць — з вечара ў вечар, як не ўсю зіму, гарбелі-пыліліся ўпобачкі. І яна, вяселуха-скрыпачка тая, — о-о! — дужа грайнай атрымалася, півучай. Падзвівіцца было на што — струны выштукавалі з барановых кішчок... Не, кішку не рэзалі на палоскі — яе выпягвалі ажно недзе ў нітку пэўнай таўшчыні, ад чаго кожная такая струна мела свае адмысловыя тэмбр і гучнасць.

Калі бацька расказваў мне пра тую іх скрыпачку, дык неяк стоена пасміхаўся, нарэшце, быдта які вучоны муж, прафесар, — што гэта з ім? — пафасна сцвердзіў:

— Адсюль і показка: кішкі марш іграюць. Адсюль!

Звёнка ў ланцугу

Бывае, самаўпэўнена ідучы напасткі, думаеш, што ўсё робіш правільна, наступаеш сумленна, ды часам столькі наломіш дроў — аж няма як рухацца далей. Спыняешся. Галава скіпаецца ад разваг-памкненняў. Нават і не здагадваешся — з чаго ўсё такое і адкуль: хто загравасціў твой шлях перашкодамі?

Гэты духоўны рэзрук, няпростасць гэтая, часам у жыцця віракрут такі заносыць, адкуль, здаецца, выйсця ўжо аніякага — адно смерць. І не дзіўна: спадзеешся напатакца добрае, а сутыкаешся з дрэнню, злом, перад якімі сумленнасць твая — нуль з мінусам... А ўсё таму, што жыццё багатае — і занадта нават — на людзей пустагалоных, дзірката-круглых, акурат нулі, без якіх, бач, не было б той славутай «дзе-

спрыг дужацца, палоскі нашыя побач. А тут — зуб гэты... То якая ж работа — пакуты, здзіканне: ажно ў вачах цямнее, калі нахілішся чуць.

— І старшыня не паспачуваў?.. Бач, свой, не з прысланых, а такі заеда.

— Ой, сын, свае ж толькі й зругваліся... Паглядзеў ён на маю работу — мала выбрала. За гэта мяне намалявалі так, што на чарапасе еду. А ўжо Молька — яна ў самалёце ляціць.

— Дзе намалявалі?

— На брыгадным двары вітрынка такая, і на ёй ліст вялікі, з малюнкамі. Пад шклом, каб дождж не намачыў... Я ўжо і не помню, як яна, тая іх маляванка, называлася.

— Калгасная сценгазета...

— А ўжо недзе праз год — ячмень палала, дык за адзін дзень шэсць працаднёў мне запісалі. Граська якраз дома быў, дзятчэ глядзеў, і я, от, улягла ў работу... І гэтак жа сама, помню, Граська з дзецьмі быў, калі жыта жала і болей за ўсіх паласу выгаліла. Тады ўжо і мяне на самалёт пасадзілі.

— Парадавалі.

— Ай, сын, і не гавары... Ці дурныя мы былі, ці ўсе такія добрыя-харошыя, паслухмяныя, аднак жа цягнулі — дай Бог як! — і сваю гаспадарку, і калгасную. Яно ж, от жа, каб не дзецці — загналі б нас да смерці такія во старшыні-семяненкі. Эйш, прыдумаў чарапаху... А каму даспадобы на чарапасе ехаць?! Ірвала, дурніца, жылле, старалася ў самалёт забрацца. А дзецці спраўды выбівалі-такі запыху, стрымлівалі... Пойдзеш, робіш, а душа ж баліць: як там мае дзяткі?.. І ўжо не так гарыш работай — галава дзецьмі затлумлена.

— Ну, во, мама... Мы хоць і малыя былі, але нейкую ды ўсё ж прыносілі карысць.

Святое пісьмо

— Піліпа нашага, як парцейнага, выбралі старшынёй калгаса ў Туўкачоўцы й Малінаўцы. Ён яшчэ нежанаты быў, жыў з бацькамі... Па ім з ружжа стралялі, увечары. Прышоў, сеў на лаву — якраз насупраць акна, што ў гарод, і разбуваецца. Нахіліўся, валтузіцца са шнуркамі, а талы — хоп, разгнуўся, каб чаравік скінуць з нагі, і тут за акном стрэлілі, шкло вылеце-ла, дранкулю прафурчэла перад тварам і ўрэзалася ў печ... Прабіла палічку, у цагліне застрала. Ладны кавалак волава. Бог чалавека ўбарог, не суджана было Піліпу памерці... І я думаю, таму ўсё так адбылося, што насіў ён у кішэні разам з парцейным білетам пісьмо святое. Там было напісана, што хто стрэліць па ім — не патрапіць, хто захоча калом забіць — не заб'е, хто паспрабуе тапіць — не ўтопіць... Ісаю Аношку ён

лянка была. Там і жылі. Матка ядой забяспечвала. А бацьку іхняга ўрангелеўцы расстралялі. Трапіў у палон, і нехта выдаў, што ён парцейны... Башкавіты чалавек быў, граматыны. У царскім войску батарэяй камандаваў.

Мову Бог дае

Тарас Шаўчэнка... Будучы рэкрутам, ён напісаў шэраг твораў у рускай мове. Праўда, і сёння яшчэ некаторыя ўкраінскія літаратуразнаўцы не без абурэння дзівяцца: як гэта ён пайшоў на такое?! А нечага ж, во, пайшоў. І тут няма аніякага дзіва. Шаўчэнка не перабег у стан рускамоўных аўтараў, ён назаўсёды застаўся ўкраінскім пісьменнікам, чаго не скажаш пра Хведара Дастаеўскага. Праўда, гэты вялікі беларус ад нараджэння карыстаўся рускай моваю, а Шаўчэнка ў стыхію рускамоўнасці заглыбіўся адно ў высылцы. Зрэшты, і рускамоўныя творы яго пра той самы час. Ён, выходзіць, як і ўсякі сумленны чалавек, проста не мог пакрывіць душой — пісаў пра ўсё так, як жыў, як было, што бачыў і чуў... Гэтым самым і сказаў, што любы з нас, славянаў, калі што-якое, дык можа і па-руску пісаць.

Сёння — тое ж самае бадай. Нічога не змянілася: нехта змалку прыкіпае душой да сваёй, роднай мовы, а нехта — да чужой... Несуладнасць, духоўны разброд тут хутчэй ад таго, што ўсе мы жывём у стыхіі адразу некалькіх, на першы погляд, роднасна-блізкіх славянскіх культур. Хто-ніхто ў выніку неспрыяльных абставін ужо ў школьныя гады — манкурціруюць, выракаюцца сваіх каранёў, іншыя — ашчадна захоўваюць нацыянальныя святыні, пакланяюцца ім. Няхай нават і ўпотай ад злога вока, не заўсёды прылюдна. Бо ведаюць: знявераную душу гоцяць толькі незамутнёныя крыніцы любай Бацькаўшчыны...

Дык вось. Галоўная ад усіх святыхняў былі і ёсць (і будзе!) у кожнага народа — мова. Матчына слова.

Усім нам цяжка, славянам. Здавалася б, ну чаго ў нас няма?.. Стае ж і розуму, і багачыні! І мовы нашыя адна адной вартыя: мілагучна-спеўныя — падчас застоў, чорбатна-гнеўныя — у сурова-скрушную, чорную гадзіну. Ганіць тую ці іншую з іх дзеля нейкіх палітычных выгод — кашчунна і дзіка. Няўжо гэтае ўсё цяжка зразумець — хоць бы і тым жа велікаросам?

Родную мову народу Бог дае. Яна — адвечна жывая, бруіста-незамутнёная крыніца, і той, хто абміне святыню гэтую, не нап'ецца з яе ўдосталь, яму заўсёды будзе не па сабе, заўсёды будзе здавацца, што сам сябе абакраў, самахоць, па дурноце сваёй пазбыўся духоўнай спадчыны.

Будзем жа трымацца сэрцам і душой гэтага вялікага скарбу — мовы роднай!

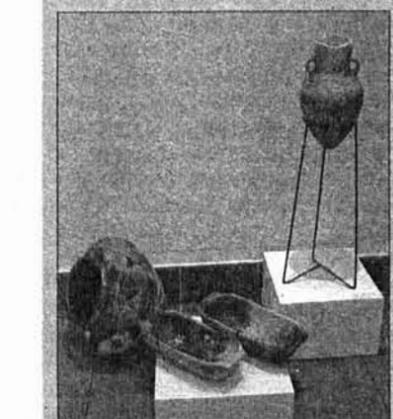
Арт-пацеркі

5 верасня, і, як заўжды, "Паўлінкай", адкрые свой новы сезон Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы. Сёлета ў яго рэпертуарных планах — дзве адметныя пастаноўкі беларускай літаратурнай класікі, прэм'еры якіх маюць адбыцца ў бліжэйшыя пару месяцаў. На галоўнай сцэне рэжысёр Мікалай Пінігін рыхтуе спектакль "Сымон-музыка" паводле паэмы Якуба Коласа. На Малой сцэне Уладзімір Савіцкі працуе над увабленнем апавесці Уладзіміра Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха".

Нарэшце ў Беларускім дзяржаўным музычным тэатры з'явіўся галоўны рэжысёр — Настасся Грыненка, малады, але ўжо даволі спрактыкаваны (і, канечне ж, таленавіты!) спецыяліст, якую ведаюць найперш дзякуючы вынаходлівым і дынамічным пастапоўкам для юных глядачоў.

У ансамблі "Сваячкі" Палаца культуры Мазырскага нафтапрацоўчага завода пяноў і танчаць таленавітыя дзеці. Пяць гадоў таму гэты калектыў стварылі (і паспяхова кіруюць ім) Алена і Аляксей Зайцавы. Нядаўна ў творчым жыцці "Сваячкоў" адбылася прыемная падзея: на Міжнародным конкурсе "Зоркі лета" ў Новай Рудзе (Польшчы) юныя артысты атрымалі 1-е месца, званне лаўрэата і — прыз глядацкіх сімпатый.

У Бабруйскім раёне прайшоў III Міжнародны пленэр керамістаў "Арт-Жыжаль". У ім удзельнічалі 27 мастакоў з Беларусі, краін Прыбалтыкі, Малдовы, Польшчы, Расіі, Украіны... Тэма пленэру — "Пластыка і прасторавае асяроддзе" — уваблялася ў

арыгінальных работах, выкананых у старажытных тэхніках абпалу гліны. Плён працы мастакоў-керамістаў абагульніла выстаўка "Кола агню", якую пасля паказу ў Бабруйску прыме і Мінск, як гэта было з работамі, створанымі падчас леташняга "Арт-Жыжалья".

С.ВЕТКА
Фота К. ДРОБАВА

Беларускае тэлебачанне, якое рыхтуецца адзначыць сваё 50-годдзе, з ліпеня распачало новы сезон. Глядач ужо, вядома ж, гэта заўважыў, хаця працэс творчага абнаўлення эфіру адбываецца паступова і змены ў т.зв. вяшчальнай сетцы працягнуцца да зімы. Гаварылася пра гэта на прэс-канферэнцыі кіраўнікоў Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі, кіраўніцтва каналаў ТБ (удзел у гутарцы ўзялі спсп. А.Мартыненка, У.Субат, А.Семярнёў, В.Маючы, У.Ісат, К.Вараб'ёў, У.Марозаў).

«УСЁ, ШТО РОБІМ, — ДЛЯ ВАС...»

НОВЫ СЕЗОН ТЭЛЕБАЧАННЯ

Абнаўленне, вядома ж, — не самазэта: яно абумоўлена дынамікай жыцця грамадства, дзяржаўнымі прыярытэтамі, зменамі ў надзённых запатрабаваннях розных груп глядачоў. Дарэчы, апошнім часам актывізаваліся стасункі прадстаўнікоў Бэлтэлерадыекампаніі з глядацкай аўдыторыяй. Яны выяжджаюць у розныя рэгіёны краіны, праводзяць сустрэчы са "спажывацямі эфіру", ладкуюць зваротную сувязь. Сацыялагічная служба працуе сумесна са спецыялістамі Нацыянальнай акадэміі навук і БДУ, вызначаючы і рэйтынг перадач, і арыенціры для будучай працы. Зрэшты, як зазначыў вядомы тэлепрадзюсер, "усё, што мы рабілі, мы рабілі для вас".

Наколькі гэтае "для вас" (для нас!) адпавядала інтарэсам тэлевізійнай публікі? Што вынікае з прыватных размоў і сацыялагічных апытанняў?

Значная частка аўдыторыі хоча бачыць на хатнім экране перадачы пра сённяшнія праблемы вёскі і захалы па яе адраджэнні. Многім не хапае праграм на эканамічную тэматыку. І гэтыя пажаданні ўлічаны ў новым вяшчальным сезоне. Неўзабаве глядачы заўважаць на 1-м Нацыянальным новаю інфармацыйна-аналітычную праграму і праект, прысвечаны эканоміцы. Асвятленнем дзяржаўнай палітыкі ў справе адраджэння беларускай вёскі, абмеркаваннем жыцця ў глыбінцы, праблем тамтэйшай моладзі, будучыні перспектывных паселішчаў зоймецца творчая група праекта пад назвай "Гаспадар". Пра жыццёвыя варункі ды клопат розных сацыяльных груп насельніцтва распавядаць будзе праграма "Справа важная". Абноўіцца спартыўнае вяшчанне — прынамсі, дзякуючы маладым каментатарам з групы журналістаў, якія праходзяць адпаведную падрыхтоўку. Стваральнікі перадачы "5x5" у ліпені развіталіся са сваімі прыхільнікамі, але значная частка яе набытку захавалася ў новым маладзёжным праекце.

Наогул, з ліпеня на гэтым канале, які лічыцца пераёмнікам створанага паўстагоддзя таму Беларускага тэлебачання, — 5 новых праектаў, утвораных пераважна шляхам замяны ўжо знаёмых. Так, напрыклад, пакінула эфір прымеркаваная да юбілею Перамогі "Палявая пошта памяці", але нарадзіўся надзённы экалагічны праект "Раўнавага". У новую якасць перайшоў "Адкрыты архіў". Вызвалілася ніша "Новай калекцыі", якую з верасня зойме іншая аўтарская праграма А. Лукашэвіча. Знойдуць шматлікіх прыхільнікаў перадачы пра матэрыяльную культуру беларусаў, пра збытчыя традыцыі, народныя промыслы. А вось з беларускай модай і з тымі, хто пчыруе на штогадовым фестывалі "Млын моды", будзе знаёміць "Галерэя вобразаў". Ды што й казаць: захалпільныя знаёмствы абяцае кожная перадача. Напрыклад, новы праект братаў Пінігіных "Народжаны ў СССР" прадстаўляе нешараговых суразмоўцаў, якія родам, у простым і ў

вобразным сэнсах, — з колішняга Савецкага Саюза і лёс якіх можа цікава раскрыцца праз экран...

Спецыяльны цыкл перадач прысвячаецца 80-годдзю Беларускага радыё, якое будзе адзначаць у лістападзе. А да ўласнага паўвекавага юбілею (ён святкуецца на пачатку 2006-га) БТ рыхтуе "Тэлеверсты".

БТ — першы і галоўны дзяржаўны канал. Таму вяшчанне на ім павінна фарміравацца, і фарміруецца, з улікам, наколькі мажліва, усіх складнікаў жыцця ў агульным нашым доме, без відавочных тэматычных або галіновых прыярытэтаў. Хаця прыярытэт, бадай, усё ж ёсць (прынамсі, хацелася б, каб на тэлеэкране ён быў, і менавіта такі): абуджэнне, выхаванне, падтрымка пачуцця ўласнага і адзінага, адзінага на ўсё свет і на усё жыццё, роднага дома — незалежнай Беларусі. Здаровае пачуццё, прыкмета нармальнай свядомасці ды цвярозай падсвядомасці кожнага Гаспадара свайго дома, свайой краіны... Невыпадкова плануецца павялічыць колькасць праграм на беларускай мове, вярнуць мове тэгульняй нацыі тое належнае становішча ў эфіры, якога яна была раптоўна і рэзка пазбаўленая.

Надзвычай важнае, скажу так, і "пачынанне чатырох": міністэрстваў культуры, адукацыі, інфармацыі ды Бэлтэлерадые. Імі арганізаваны Нацыянальны музычны конкурс, адборачныя туры якога пройдуць у рэгіёнах, а фінал разгорнецца ў маштабах краіны і вызначыць лепшых музыкантаў, спевакоў, лепшыя песні года... Дарэчы, пра лепшыя песні. Штодзённы эфір аздабляць відэакліпы, знятыя на аснове "Беларускай калекцыі", прэзентаванай эстраднымі выканаўцамі падчас Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-2005" менавіта як праект Бэлтэлерадыекампаніі. Адметнасць беларускаму вяшчанню будзе надаваць і ўжо знаёмая серыя заставак "Мой край": спалучэнне мініяцюрнай відэазамалёўкі, цытаты з нашай класікі ды беларускай музыкі.

Першы Нацыянальны з верасня будзе выходзіць у іншым афармленні. Змены візуальнага аблічча да-

тычаць і некаторых папулярных праграм, у ліку якіх "Добрай раніцы, Беларусь!", "Спявай, душа!", "На скрыжаваннях Еўропы" ды інш. На экране з'явіцца і новыя твары сярод відучых цыклавых перадач.

Мяняецца і аблічча канала "Лад". У ліпені тут з'явілася праграма пра творчую моладзь "Дэбют на плошчы мастацтваў". Для распавету пра самыя розныя музычныя жанры абраны ўніверсальны стыль "До мажора". Яшчэ адзін новы праект пазнаёміць з постаямі жанчын, якія жылі ў розныя стагоддзі і пакінулі адметны след у гісторыі Беларусі. Свет разнастайнай зямной прыроды раскрыецца праз дзівосныя фільмы кампаніі ВВС. А вось нашы рэгіянальныя тэлерадыёстудыі дапамогуць рухлівым каналам "Лад" увабодзіць на канале вобразы роднай прыроды, адлюстравашь непаўторнасць беларускіх абсягаў, падзівіцца на творчасць майстроў народнай культуры і прафесійнага мастацтва. Вяшчанне расійскага канала "Культура" будзе весціся, хутчэй за ўсё, у ранейшым аб'ёме, але беларускі бок мяркуе скарыжкіраваць спіс праграм, якія прапануюцца для трансляцыі з Масквы.

Пра самы малады канал — "Беларусь-ТВ" размова мае быць асобная. Бо выпадак унікальны. У адпаведнасці з распараджэннем кіраўніцтва дзяржавы, пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі і Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь удалося ажыццявіць беспрэцэдэнтны крок у гісторыі айчыннага тэлебачання: яно не проста выйшла за межы краіны, яно атрымала там прызнанне. Як сярод спажывацоў, так і сярод калег.

Задача канала — свечасова і праўдзіва распавядаць свету пра Беларусь, выкарыстоўваючы выразныя відэаматэрыялы. Асноўная аўдыторыя — этнічныя беларусы, якія жывуць за межамі радзімы, іншаземныя грамадзяне, звязаныя сваяцкімі каранямі або прафесійнымі інтарэсамі з беларускай зямлёю, дый усё, хто цікавіцца жыццём нашай краіны. Зона рас-

паўсюджвання перадач "Беларусь-ТВ" — Расія (Цэнтральная федэральная акруга, Паўднёвая, Прыволжская, Паўночна-Заходняя — асабліва Калінінградская вобласць), Украіна, Прыбалтыйскія дзяржавы, часткова Польшча і яшчэ 16 краін. Да ўсяго, гэта надзвычайны факт у гісторыі Саюзнай дзяржавы: на тэрыторыі краіны-суседкі беларускі канал зарэгістраваны адпаведным чынам і вяшчае на роўных правах з расійскімі! У Латвіі, дзе ёсць пэўныя праблемы з рускамоўным вяшчан-

нем, "Беларусь-ТВ" уваходзіць у т.зв. сацыяльны пакет. Гэта і лідэр сярод беларускіх электронных СМІ паводле статыстыкі наведвання Інтэрнет-сайтаў: каля 700 наведванняў за суткі (следам ідзе Першы Нацыянальны канал Беларускага радыё — лічба ўтрыя меншая, далей — АНТ).

І якое ж тэлебачанне без уласных серыялаў! Не будзем зараз прыгадваць гісторыю. Зазірнем у перспектыву. 12 ліпеня можна лічыць першым днём стварэння арыгінальнай стужкі, якая будзе супольнай працай Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" і Бэлтэлерадыекампаніі. У маляўнічым наваколлі Крупак, ахінутым легендамі пра схаваны тут скарб Напалеона, вядуцца здымкі прыгодніцкага маладзёжнага серыяла "Тры талеры" паводле сцэнарыя Андрэя Федарэнкі. Паказашь прэм'еру на тэлеэкране плануецца ў пачатку 2006 года. Супольна з "Белвідэацэнтрам" вядзецца падрыхтоўка да здымак "Палескіх рабінзонаў" паводле хрэстаматычнай кнігі Янкі Маўра. Бэлтэлерадыекампаніяй задуманы і шматсерыйны маштабны дакументальны праект — расповед пра гісторыю Беларусі. А да трагічнай даты пачатку Вялікай Айчыннай вайны (22 чэрвеня мы будзем згадваць 65-ты год з дня фашысцкага нашэсця на СССР) прымяркоўваецца чатырохсерыйны ігравы фільм

Бэлтэлерадыекампанія ўжо 12 гадоў уваходзіць у Еўрапейскі вяшчальны саюз, і многія планы звязаныя менавіта з развіццём міжнародных партнёрскіх сувязяў. Прычым, двухбаковых. Гэта значыць, не толькі мы будзем глядзець найноўшыя дакументальныя серыялы на самыя розныя тэмы, знятыя еўрапейскімі кінематаграфістамі, знаходзіць у праграме лепшыя замежныя мастацкія стужкі. Гэта значыць, што і наша нацыянальная тэлепрадукцыя будзе ўсё больш актыўна асвойваць стракатую і шматмоўную прастору сусветнага эфіру.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота К. Дробава

ПЕСНЯ ЯК ПАД ЖЫЦЦЯ

БАРДЫ ў БЕЛАРУСІ

Кожныя выхадныя амаль усе тэлеканалы поўняцца музычна-забаўляльнымі перадаваннямі, так званымі шоу. Гумарысты і эстрадныя спевакі зноў запаланілі эфір. Прычым, з праграмы ў праграму — адны і тыя ж твары, тыя самыя песні і жарты. Усё гэта хутка надакучвае. Ну, як можна пастаянна слухаць песенькі-аднадзёнкі далёка не лепшай якасці? Нярэдка ў тэксах такіх твораў адсутнічае не толькі рыфма, але і сэнс. Пад "музыку для цела" можна толькі танцаваць, каб даць выхад лішку энергіі. А чым жа задаволіць душу, якая прагне прыгажосці, узнёсласці, высокай паэзіі?

Я паставіла перад сабой мэту знайсці іншых выканаўцаў. І пошукі мае былі паспяхоўнымі: напаккала Клуб аўтарскай песні БДУ. Сустрэлі мяне там вельмі ветліва і, наогул, былі рады магчымасці расказаць пра клуб чыгачам "ЛіМа".

Размаўляючы з кіраўніком і заснавальнікам суполкі бардаў Аляксеем Нежаўцом, я папрасіла яго не абмяжоўвацца інфармацыяй пра клуб, а і параважаць. Аляксей паведаміў, што аўтарскай песняй займаецца ўжо даўно. Спачатку проста ездзіў на фестывалі: там песня развіваецца і расце, а ў нас гэтага жанру мастацтва амаль і не было. Ідэя стварыць клуб аўтарскай песні з мэтай аб'яднаць таленавітую моладзь нарадзілася ў 1998 годзе.

Напачатку адбыўся адкрыты агульнаўніверсітэцкі конкурс паэтычнай песні "Фэст-А". На праслухоўванне прыйшло нечакана шмат прэтэндэнтаў, таму адбор ажыццяўляўся на працягу двух дзён, ад раніцы да вечара. Канцэрт атрымаўся выдатны, а зала была запоўненая гледачамі на 85 працэнтаў, што лічылася выдатным паказчыкам.

Дзень нараджэння клуба — 24 лістапада 1999 года: талы адбыўся першы канцэрт. Праслухоўваючы тагачасны запіс, удзельнікі смяюцца з таго, якімі "злётнымі" былі талы. Што ж, галы працы над сваёй творчасцю, над сабой і ўдзел у фестывалях значна павысілі іх узровень. Пра гэта сведчаць і шматлікія перамогі, дыпламы лаўрэатаў фестывалю, як беларускіх, так і міжнародных. Напрыклад, нядаўна адбылася значная для клуба падзея: Вадзім Мізецкі стаў дыпламантам на агульнарасійскім фестывалі "Кулікова поле", які адбыўся пад Тулаю. Сам Аляксей Нежавец паспяхова прадставіў клуб і на тым самым "Куліковым полі", і на "Славуцічы". Спіс можна працягваць. А яшчэ — дадаць некалькі імёнаў: Цімафей Скарэнка, Кацярына Скрыган, Вольга Касцюкевіч, Яўген Сілівоенц...

У Расіі і Украіне існуе сапраўдны моцны бардаўскі рух, але яго не бачна. Пра бардаў ведаюць,

але, на жаль, аўтарская песня жыве ў сваім свеце, вядомая толькі тым, хто ёю цікавіцца. З беларускіх бардаў—"класікаў" можна назваць некалькі прозвішчаў: Алена Казанцава, Аляксандр Баль, Вольга Залеская. Шкада, што даецца мала канцэртаў. Залы запаўняюцца гледачамі, але прыходзяць адны і тыя ж прыхільнікі.

Цэлы пласт культуры, жанр мастацтва нібыта выключаны з жыцця. Сябры клуба працуюць на энтузіязме, імкнучыся данесці сваю творчасць да людзей. З гэтай мэтай даюць канцэрты нават у самых разнастайных установах, імкнучыся пашырыць кола аматараў аўтарскай песні. Расказваюць пра сваю творчасць праз СМІ. Прынамсі, на 8-м канале тэлебачання існуе праект "Аўтарскі дэбют", у якім удзельнічалі прадстаўнікі Клуба аўтарскай песні БДУ.

Ёсць у нас аўтары, якія пішуць на беларускай мове: гэта асаблівы гонар клуба. Напрыклад, адна з беларускамоўных аўтараў, Таццяна Беланогая, студэнтка педуніверсітэта, стала лаўрэатам фестывалю, які праходзіў у Польшчы. Ёсць энтузіясты, якія пішуць музыку менавіта на беларускай вершы і з задавальненнем выконваюць гэтыя творы.

Аляксей зазначае, што аўтарская песня — гэта лад жыцця. Спявак павінен несці адказнасць за кожнае сказанае слова. Паэтычнае ж слова, пакладзенае на рытмічна-музычную аснову, пранікае ў глыбіні душы, у сэрца і розум. Кожнаму творцу неабходна памятаць пра гэта: усвядоміўшы такую простую ісішчыню, не будзеце спяваць нявартасныя песні. Задача аўтара і выканаўцы — данесці да людзей узнёслую, высокую паэзію.

А пакаленні, што выхоўваюцца на пустых, пазбаўленых сэнсу творах, проста дэградуюць. Як жа выхоўваць песняй? Трэба пачынаць з дзяцінства. Яскравы прыклад: для навучэнцаў 9-11 класаў замест урокаў быў наладжаны бардаўскі канцэрт. Спачатку школьнікі паводзілі сябе шумліва, смяяліся, але пасля ўжо дзвюх-трох песень сціхлі і заслухаліся. Двухгалінны канцэрт, можна сказаць, змяніў гэтых юнакоў і дзяўчат. А яны ж нават не ведалі пра існаванне жанру аўтарскай песні! Пасля канцэрта падыходзілі да выканаўцаў, пчыра дзякавалі, пыталіся, дзе праходзяць выступленні і як трапіць у клуб.

Мабыць, камусьці з нашых чыгачоў цяжка нават уявіць, што існуе ўжо не адно пакаленне людзей, якія амаль не ведаюць такіх імёнаў, як Анчараў, Высоцкі, Акуджава, Візбар, Кукін. І, на жаль, можа стацца, што праз пэўны час на месцы нашага грамадства ўтворацца іншая цывілізацыя, іншы свет, дзе людзі будуць размаўляць на абмежаванай мове цяперашніх поп-спевакоў.

Засяродзіцца на такіх развагах — і малюнак светлай будучыні паўстане ў чорных фарбах...

Мой суразмоўца перакананы: паэтычнае слова — галоўны напрамак, які павінен займаць першую пазіцыю ў сферы культуры і адукацыі.

Яшчэ ў Бібліі сказана, што спачатку было слова. Яшчэ ў II стагоддзі Лукіян папярэджаў: "Рымская імперыя рухаецца да краху: спевакі перасталі выходзіць, яны толькі забаўляюць". Старажытныя кітаіцы ведалі: "Дзяржаву будуе імператар і спявак" (Шунцін). У старажытнаіндзейскім трактаце "Рыгведа" сказана: "Высакародныя песні ствараюць народ, які варты ўсквітнення".

Ды і апошнім часам зроблена шмат цікавых адкрыццяў. Цяпер вядома, што мозг чалавека структурыруецца ў бок паэтычных форм. Матрыца генетычнага кода супадае з паэтычнай матрыцай і матрыцай табліцы Мендзялеева. Да шасці гадоў чалавек імкліва развіваецца, і ўсё, што будзе закладзена ў гэты перыяд, зробіцца асновай яго асобы. Якая ж выснова? Выхоўвайце дзяцей паэзіяй!

Няхай, вядома ж, будзе поп-музыка для танцаў. Але побач, у роўных умовах, павінны існаваць бардаўскія песні, каб у людзей быў выбар. Зразумела, што аўтарская песня — не забаўлянка, яе слуханне — праца, і нялёгка, па асэнсаванні слова. І ўсё ж грамадства нашае пакуль сумее па паэтычным слове і не ведае, дзе яго пачуць, а барды не могуць знайсці сваіх слухачоў. Атрымліваецца замкнёнае кола. Аднак, аналізуючы змянішэнне колькасці гледачоў на канцэртах, можна зрабіць выснову, што паэтычнае слова спакваля знікае з шырокага ўжытку.

Тым часам Клуб аўтарскай песні БДУ, размешчаны ў Мінску па вуліцы К.Маркса, 31, з верасня плануе адкрыць дзіцячую студыю. Пачынаць вучыцца там змогуць нават тыя, хто ніколі не трымаў у руках гітару. А дзверы клуба заўсёды адчыненыя для ўсіх, хто зацікавіўся яго дзейнасцю і жадае прыйсці. Тут чакаюць паэты, выканаўцаў, аўтараў-выканаўцаў... Удзельнікі клуба маюць у Мінску і пастаянныя пляцоўкі ("Графіці", "Палуба"), дзе ладзяць бясплатныя выступленні. Яны будуць рады новым сябрам.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

На здымку: кіраўнік клуба аўтарскай песні Аляксей Нежавец.

Фота забяспечана аўтарам

З НАШАЙ САМАБЫТНАСЦЮ

Ці даводзілася вам калі-небудзь бачыць шахматную дошку, на якой замест звычайных ладзей і каралёў расставлены драўляныя фігуркі пацешных рыб і марскіх конікаў? Альбо чароўныя яблычкі, якія (памятаеце казку?), здаецца, вось-вось пакоцяцца па галерачцы і пакажуць, "што было, што ёсць і што мае адбыцца"? Пабачыць такое можна было ў сталічнай галерэі "Універсітэт культуры" на выстаўцы пад назвай "Узыходжанне". У студэнцкіх работах, прадстаўленых тут, лепшыя традыцыйныя народныя рамёствы спалучаюцца з найноўшымі тэхнікамі выканання.

Кожнае пакаленне дадае свой непаўторны штрышок у агульную палітру народных промыслаў. Творы, якія даваліся пабачыць гэтым разам, прасякнутыя духам менавіта XXI стагоддзя. Стагоддзя імклівых змен і карэзных пераўтварэнняў, у якім традыцыйныя рамёствы, здавалася б, павінны канчаткова адыйсці ў нябыт. Аднак габелен і разьбярства, прадзенне і ганчарная справа ўпарта працягваюць сваё нялёгкае "Узыходжанне" да вярышчых прызнання.

Адмысловыя керамічныя гарлачыкі "Кропелькі" Сяргея Пракапенкі альбо дэкаратыўнае пано з саломкі Алены Канаюк, на маю думку, удала дапоўнілі б нават самы сучасны інтэр'ер. А згадаць раней шахматы? Чым не падарунак замежнаму госцю: стыльны ва ўвасабленні мастацкай ідэі і — з нацыянальным каларытам!

Радуе, што народныя рамёствы насперак некаторым меркаванням не толькі не вычарпалі сябе, але і паспяхова эвалюцыяніруюць. Пэўна, не за гарамі час, калі дызайн і дэкаратыўна-ўжытковы мастацтва зрабілі адным цэлым. Але ж... Але ж галоўнае для будучых майстроў — не страціць усхваляванасці, з якой бярэ ганчар у рукі першы камячок гліны, не страціць пяшчоту, што ўкладае вышывальчыца ў кожную вышываную ёю кветачку. Захавайце творчасці ўсё тое, што завешча душой народа, народнай памяшню, нашай самабытнасцю, якую не паставіш "на паток".

Святлана САЎКО

«РЭХА» — ПРОСТА ВОДГУЛЛЕ?

Усё геніяльнае проста. Ці не ў гэтым славянская папулярнасць непрафесійных гуртоў? Так, ім бывае далёка да ўзроўню кансерваторыі, але іх простая музыка вабіць слухачоў. Людзі адчуваюць тое, што робіцца для іх ад душы і чыстага сэрца, а не дзеля грошай. Тым больш прывабліваюць музыканты, якія робяць сваю справу з густам, з паніццём роднага, беларускага. Вось як, напрыклад, малады гурт "Рэха". Нягледзячы на невялікі музычны досвед, яго ўдзельнікі ўжо даволі ўпэўнена заявілі пра сябе на радыё і падчас канцэртных выступленняў як у Беларусі, так і за мяжой. З лідэрам гурта Андрэем ТАКОДАНГАМ — наша гітарка.

— Аджуль у пяце, будучага мастака-рэстаўратора, з'явілася ідэя арганізаваць уласны музычны гурт?

— Я захапляюся не толькі выяўленчым мастацтвам, але і музыкай. Даволі часта хаджу на розныя канцэрты. Таму і з'явілася жаданне стварыць нешта сваё, "пагуляць" у рок-н-рол. Збіраў удзельнікаў я сам, спецыяльных кастынгаў не праводзіў, музыкі далучаліся паступова — праз родных і знаёмых. Больш-менш сталаму складу калектыву — каля года. Цяпер нас шасцёра: я, Арына Шыркурава, Мікіта Кішоў, Косця Лісецкі ды Мапа Сільвановіч. І з цягам часу, незалежна ад нас, наша творчасць зрабілася вядомай многім, ды яшчэ пачала падабацца!

— Чаму ж незалежна ад вас? Што, вы

проста сядзелі, нічога не рабілі, а запрашэнні выступіць з'явіліся самі сабой?

— Ну, нешта з гэтага праўда. Магчыма, з-за таго, што мы не ставіліся да сваёй творчасці залішне сур'ёзна, усё сапраўды атрымалася вельмі проста. Я рабіў выступаў пад адкрытым небам у Сурочыцах — гэта вёсачка такая пад Мінскам. Тады ж ладзілася невялікая, сучасная выстава, музычнае выступленне. Прыходзілі нас паслухаць розныя людзі. Адзін з іх, Ігар Знюк, прапанаваў паўдзельнічаць у конкурсе "Бардаўская восень", што ладзіўся ў польскім мястэчку Бельск. Мы згадзіліся, і нас нават чамусьці абралі ўдзельнікамі, хаця да бардаў нас, згадзіцца, цяжка аднесці. Гэты ж чалавек цяпер запрашае нас надалей удзельнічаць у розных фестывалах на аб-

шарах Польшчы. Так, напрыклад, пры канцы траўня мы бралі ўдзел у фальклорным фестывалі на Беласточчыне. Давялося там нават рабіць супольны праект з "Троіцай", а таксама са Зміцерам Вайцхошкічам.

— А з якімі яшчэ беларускімі гуртамі вы падтрымліваеце творчыя сувязі?

— Ладзім часта супольныя канцэрты з гуртом "Разбітае сэрца папана", які сёння вельмі папулярны сярод моладзі. Таксама сябраем з "ДжамБіБум", маем нават агульнага барабаншчыка (усміхаецца. — Л.Д.).

— Вашу назву "Рэха" можна тлумачыць па-рознаму. Як трактуеце яе самі музыкі?

— Калі даеш гурту назву "Рэха", то

можна, па сутнасці, граць такую музыку, якую пажадаеш. Таму што яе можна тлумачыць як своеасаблівае рэха таго ці іншага музычнага напрамку. Такая назва не прывязвае ні да чаго і не абавязвае граць нешта адно. Розныя музычныя напрамкі могуць пераплятацца нават у межах адной кампазіцыі.

— Як жа тады вы акрэсліваеце свой музычны стыль?

— Псеўдамузыка. Тое, што мы ствараем, не з'яўляецца чымсьці сур'ёзным. Таму гэта цяжка назваць нейкім пэўным стылем сапраўды прафесійнай музыкі. Песні мы ствараем самі. Слова пішу я, а мелодыю распрацоўваем разам. Некаторыя кампазіцыі часам перапрацаваем пад сябе.

— Дзе можна пачуць вашыя пачыткі?

— Мы запісалі ў Варшаве чатыры дэмаверсіі песень, і сёння іх можна пачуць на першым нацыянальным канале Беларускага радыё. Таксама нас чуць і ў Польшчы, напрыклад, на Radio Polonia.

— А ці збіраецеся вы з цягам часу зрабіцца прафесійным гуртом і зарабляць такім чынам сабе на жыццё?

— Не магу сказаць, што не збіраемся, але зараз у нас проста няма магчымасці ставіцца да праекта як да працы. Амаль усе музыкі яшчэ студэнты, прычым, акрамя барабаншчыка, не музычных навучальных устаноў. Таму для прафесійнай дзейнасці проста не хапае належнага часу. Пра сябе магу сказаць, што для мяне гэта нешта ўжо больш як проста хобі, наш гурт і яго музыка сталіся часткай мяне.

Ларыса ДАРАШЭНКА
Фота забяспечана Н. Ганакавай і Т. Кардашовай

Першы візіт «на захад»

З гісторыі Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы Беларусі імя Р. Шырмы

Як вядома з летапісу айчынай культуры, 50 — 60 гады ХХ стагоддзя ў жыцці Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР сталіся самымі ўраджайнымі на творчы плён, на любоў і павагу слухачоў, знаўцаў і аматараў харавога мастацтва, на ўхвалу крытыкаў.

Папулярнасць калектыву расла, як кажуць, не па днях, а па гадынах, выканальніцкае майстэрства ішло ўгору, артысты бралі адну мастацкую вяршыню за другой. Слава перасягнула межы Савецкага Саюза. І неўзабаве нас запрасілі на гастролі ў братнюю Польшчу.

Я пачаў працаваць у капэле з 5 верасня 1955 года, пасля заканчэння Магілёўскага культасветвучылішча. Лёс падараваў мне магчымасць быць удзельнікам і сведкам перыяду «сямімільных крокаў» творчага развіцця гэтага калектыву. Праз усё жыццё я нясу любоў да яго, павагу да сваіх калег і бязмерную ўдзячнасць нашаму «Дзеду», так мы яго паміж сабой называлі, — Рыгору Шырму, за бацькоўскую любоў, дабрыву і павагу да нас, артыстаў, за пастаянную дапамогу ва ўсіх жыццёвых сітуацыях і нашым сем'ям...

Рыхтуючы капэлу да першай гастрольнай паездкі за мяжу, Рыгор Раманавіч асаблівае значэнне надаваў праграме. У яе былі ўключаны лепшыя беларускія і польскія народныя песні, творы савецкіх і замежных кампазітараў. Некалькі разоў гэту шматкроць «перавясную» праграму праслухоўвалі на розных узроўнях адказных чыноўнікаў. І хця ўсё было, здавалася, дасканалы, хвалаванне не пакідала нас. Толькі Рыгор Раманавіч па-ранейшаму заставаўся спакойны. Ён шмат жартаваў, палбадзёрваў: «Хлопцы, не апускайце крылы! Я веру ў вас!» Сапраўды, усе мы, семдзесят шэсць спевакоў, былі маналітам у руках маэстра, паслухмяныя яго волі, яго парыванню, яго дырыжорскаму жэсту. Мы не толькі лавілі кожны рух рукі ўладара спеваў, мы не адводзілі ад яго позірку. У нахмуранасці ці ўздрымае броваў, ва ўздрыганні павек, у суровасці або прасветленасці твару бачылі «ацэнку» вакалу.

Сёння, спагадзя амаль паўстагоддзя, усведамляеш: тая паездка шырмаўцаў у Польшчу была важнай культурнай падзеяй ў жыцці не толькі іх, але і наогул — Беларусі. Цяжка было ў той час трапіць за мяжу: кожнага выязнага, а тым больш калектыву, «прапускі праз ідэалагічнае сіта», вызначаючы ступень ідэйнасці, лалянаасці і патрыятызму (савецкага, зразумела). Асаблівае значэнне надавалася рэпертуару (творы строга адбіраліся паводле іх ідэйнай накіраванасці і мастацкага ўзроўню). За ўсё асаблівую адказнасць нёс мастацкі кіраўнік. Трэба было мець вялікі аўтарытэт, беззакорную рэпутацыю ў вачах высокапастаўленых дзяржаўных чыноўнікаў і партыйных босаў, каб атрымаць «дабро» на выезд за мяжу.

Рыхтаваліся мы да паездкі ў братнюю Польшчу з пачуццём радасці, з творчым уздымам і з хваляваннем: паўзлі чуткі, што спецслужбы цікавяцца нават радаводам артыстаў — ці няма ў чым родзе-племні «чорных плямін». Трывожыліся недарэмна. Некалькім артыстам было адмоўлена ў выездзе без тлумачэння прычын. Сярод «адмоўнікаў» апынуўся малады на той час і перспектывны хормайстар Віктар Роўда, цяпер славны маэстра, народны артыст СССР, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Мы ўрэшце даведаліся, што Віктара Уладзіміравіча ўлады не пусцілі за мяжу таму, што яго бацька быў святаром.

З яшчэ большым засмучэннем успрынялі мы «нявыезд» Антона Царанкова — самага лепшага нашага спевака, нашага дыяманта. У Антона Іванавіча быў унікальны голас — магутны, аksamітнага тэмбру бас амаль на тры актавы ў дыяпазоне ад «соль» кантрактавы да «до»-«рэ» другой актавы. А

пры добрым настроі ён мог узяць і «фа» кантрактавы, але такое было рэдка. («Фа» кантрактавы — гэта крайняя нота, якую прырода даравала чалавечаму голасу). Такіх шчасліўцаў, вядома, адзінкі. Мы, маладыя спевакі, глядзелі на Царанкова як на ва-

кальны феномен. У віну Антону Іванавічу ставілася тое, што ён калісьці, як казалі, спяваў цару Мікалаю II, а ў акупіраваным гітлераўцамі Мінску зарабляў на жыццё працай у камісарыяце па харчаванні, за што пасля вызвалення Беларусі «адмералі» яму 10 гадоў зняволення.

Неверагодных намаганняў каштавала Шырму дамагчыся ад улад дазволу на выезд Царанкова ў складзе капэлы. Ужо ў самыя апошнія перадагастрольныя дні, пад асабістую адказнасць мастацкага кіраўніка і партыйнай арганізацыі капэлы яго прозвішча было ўключана ў спіс шырмаўскіх артыстаў, канчаткова адабраных для паездкі.

Перад ад'ездам амаль кожны артыст капэлы атрымаў, акрамя зарплаты, невялікую суму дапамогі і камандзіровачныя. Набыўшы на іх шэры замежны касцюм ды індыйскія карычневыя чаравікі, я выглядаў інтэлігентна апранутым маладым чалавечкам, годным прадстаўніком квітнеючай Беларусі...

12 чэрвеня 1958 г. капэла ў двух купэйных вагонах цягніком Масква—Варшава з Мінскага чыгуначнага вакзала рушыла на захад. Брэсцкія мыгнікі нас амаль не правяралі, дзеля фармальнасці зазіралі ў пашпарты. На нейкім польскім паўстанку нас высадзілі, пакармілі ў рэстаране смачным абедам, потым перасадзілі ў два вялізныя камфартабельныя аўтобусы, якіх мы ў Мінску ніколі не бачылі, і накіравалі ў Беласток. І там, ды ў іншых гарадах і мястэчках Польшчы, прымалі нас вельмі цёпла. Пасялялі ў шыкоўных атэлях і кармілі ў рэстаранах самымі адмысловымі смачнымі стравамі. Цеплыня і шчодрасць польскіх сяброў у памяці — на ўсё жыццё. І было ў гэтай гасціннасці выяўленне перш за ўсё сімпатыі, захаплення талентам, прыязнасці польскіх сяброў да Рыгора Раманавіча, якога беластоцкая зямля добра памятала, бо тут ён стварыў Беларускі ансамбль песні і танца, які паўстаў на вяршыні сваёй славы

Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлай. Праграма нашых чэрвеньскіх выступленняў у Польшчы была вельмі насычаная, канцэрты паўсюль праходзілі з аншлагам, многія творы выконваліся на «біс». Вось што пісала «Газета Беластоцкая» ў артыкуле «Кветкі і гарачыя апладысменты»: «Рэпертуар калектыву быў вельмі багаты і разнастайны. Складзены ён не толькі з беларускіх, рускіх, украінскіх, венгерскіх і польскіх народных песень, але таксама з многіх твораў усходніх і заходнееўрапейскіх класікаў. Цудоўна былі выкананы «Калыханка» Моцарта і «Гімн працы» Гендэля. Шмат апладысментаву атрымаў калектыв за польскія песні... Найбольш гарача прымаліся беларускія песні. «Зорку Венеры» і «Вечарынку ў калгасе» калектыву павінен быў паўтараць,

публіка не хацела адпуская артыстаў са сцэны». А такую ацэнку дала шырмаўцам «Трыбуна лоду»: «Варшаўская публіка патрабавальная, бачыла даволі многа і вельмі добрых калектываў. Мастацтва сярэдняе, нават добрае, але не вельмі добрае, не задавольніць яе. Дарма так непакоіўся таварыш Шырма. Звычайныя апладысменты можна лічыць далікатнасцю, але публіка, нават вельмі ветлівая, не патрабуе «бісаў» так настойліва, як на канцэрце ў зале Кангрэсаў у сераду». У артыкуле пад назвай «20 тысяч глядачоў апладзіравалі ў Польшчы Дзяржаўнаму харавому калектыву БССР» газета «Жычэ Варшавы» пісала: «...Шмат яркіх вакалістаў, выдатныя басы, якія спяваюць дзесьці ў кантракце, вельмі добрая дыкцыя (дакладна чуваць кожны склад) — усё гэта прынесла вельзарны поспех, які меў у Варшаве Беларускі хор».

Басы, што спявалі ў кантракце, сталі сапраўднай сенсацияй для варшавян. Здарыўся такі забаўны выпадак. На заключным канцэрце ў Варшаве ў Палацы культуры, які знешне нагадвае Маскоўскі ўніверсітэт імя М. Ламаносава, у антракце за кулісы прыйшло некалькі слухачоў — аматараў харавых

спеваў, каб пераканацца, ці сапраўды гук у кантракце належыць чалавеку, ці няма тут нейкай хітрай імітацыі чалавечлага голасу нейкім музычным інструментам. Давялося цікаўнасць наіўных меламанаў тут жа задаволіць. Наш бас-актавіст А. Царанкоў лёгка і проста ўзяў контр-«соль». Агаломшаныя аматары харавых спеваў, ды і прафесіяналы, кінутыя абдымаць і цалаваць артыста. (Да слова, у той час у партыі басоў і барытонаў было аж 20 спевакоў, у тым ліку і аўтар гэтага артыкула).

Самы строгі крытык і суддзя артыста — слухач. Рэакцыя залы — барометр, які адзначае ўзровень выканальніцкага майстэрства. Гэта банальная ісціна, якую ведае кожны, чья творчая дзейнасць звязана са сцэнай...

Ніводнага дня не было ў нас на польскай зямлі без канцэрта і сустрэч з інтэлігенцыяй, рабочымі і хлебарабамі. Польскія сябры склалі нам цэлую праграму экскурсій. Мы пабывалі ў Жалязовай Волі, на радзіме вялікага Шапэна. Наведалі касцёл, у якім працаваў Капернік. Пачулі пра «Воўчае логаво» — жалезабетонны бункер Гітлера: надзейна ўмацаваны камандны пункт фа-

шысцкага лідэра знаходзіўся ў лесе глыбока пад зямлёй. Экскурсавод раскажаў нам, што ўсе будаўнікі гэтага сховішча пасля заканчэння работ былі расстраляныя. І што да гэтага часу яшчэ не раскрыта яго таямніца, бо збудаванне затоплена вадой.

Гастролі калектыву падыходзілі да завяршэння. Пасля прыёму артыстаў у Міністэрстве культуры ПНР 27 чэрвеня, які прайшоў у нарта цёплым дружалюбным клімаце, мы праз дзень накіраваліся ў родны Мінск. Везлі мы з польскай зямлі вялікія ўражанні ад убачанага і пачутага, бязмерны багаж гарачых воплескаў тысяч польскіх слухачоў і букеты кветак.

Аляксандр ЖУРАЎ,
прафесар кафедры харавога і вакальнага мастацтва БДУ культуры і мастацтваў, артыст Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР з 1955 па 1970 год

Фота забяспечана аўтарам

Ад рэдакцыі. 10 жніўня Аляксандру Васільевічу ЖУРАВУ, даўняму аўтару «ЛіМа», споўнілася 70-гадоў. Віншваем з юблеем!

Анатоль ЗЭКАЎ

Пляжны інструктаж

Гоман, крыкі. Мо кірмаш?
Скуру крэмам густа змаж.
Галавой да сонца ляж.
Гэта пляж!

Галіна БУЛЫКА

Джынсы борздзенька сцягні,
Майку скінь і станік,
А замест іх апрані
Пляжны свой купальнік.

Скуру крэмам густа змаж,
Добра змаж,
старанна,
І гайда прымаць
на пляж
Сонечных ваньны.

Галавой да сонца
ляж,
Ды не пераблытай...

Вось, здаецца, інструктаж
Мой
І ўсё нібыта.

Планы-мары

Я планаваў
Палёт высокі,
Шмат смелых спраў,
Рашучых крокаў.
Ды крылы мне
Так падразалі,
Што нат у сне
Ні ўвысь, ні ў далі.

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Я планаў шмат
Спяліў у сэрцы.
Цяпер не рад
І сам, здаецца.
Увысь хацеў
Аж да аблокаў.
Крыху ўзляцеў,
Ды невысока.
Па крыллі ўлёт
Мяне ўсе білі,
Што столькі год
Балюча крыллю.
Хоць я, паэт,
Пісаў-стараўся,
Адзін шкілет
З мяне застаўся.
Былі ж, аднак,
Такія мары!
Дзівак-дзівак...
Гары ўсё гарам!

Вершапрарыў

А я баяўся,
так баяўся,
што верша ўжо не напішу!..
А тут прарваўся ён,
пра-рваў-ся
з самога сэрца
праз душу!

Мікола Трафімчук

Прачнуўся ўранку:
што такое?
Аж дух у цэле заняло!
Ніводнай рыфмы
пад рукою,
як бы й ніколі не было.

Што рыфмы —
нават словы бытта
кудысьці зніклі мне на зло.
Як ля разбітага карыта
сяджу, самотны,
за сталом.

Дарэмна я,
аднак, баяўся,
што ні радка не напішу,
бо верш усё ж на свет
пра-рваў-ся,
парваўшы сэрца і душу.

І вось стаў іншага баяцца,
бо й сам не ведаю ўжо,
як будзе мне цяпер
пісацца
з парваным сэрцам
і душой.

Васіль Жуковіч

ПАРАДА І СПАГАДА

Узаемаабмен

Я б цябе цалаваў
І зімою, і летам,
Я б цябе цалаваў
Сярод спікі і сцюж.
Я б цябе цалаваў...
Ды што скажуць на гэта
Мая жонка
І вельмі раўнівы твой муж?

Міхась Мірановіч

Цалавацца хацеў
Ты з чужой...
Ну а як жа яна?...
І чужая з табой хоча дужа?...
Тут парада адна:

Жонку родную выпраў ужо
Да чужога
Раўнівага мужа.

Не заслужыў

Каханьня
Я чакаў ад Вас,
Вы ж дружбу мне
Прапанавалі —
Нібыта
Наліваюць квас,
Тады як на каньяк
Пазвалі.

Міхась Мірановіч

Не заслужыў
Каханьніка ў яе,
Але ў абозе ты ў яе, ў запасе.
Каханаму
Хай каньячку налье,
Ты ж прайдзеш стажыроўку
І на квасе.

Мікола ВЯРШЫНІН

Прызнанне з перцам

Палюбіў цябе да смерці,
Дарагая мая жонка.
Ты ў мяне не толькі
ў сэрцы,
Але нават і ў пячонках.

Сэрца лавеласа

Заўжды да аднаго хлапец
імкнецца:
Кахаць усіх дзяўчат
навокал рад.
І шмат каго змясціць гатоў
у сэрцы,
Не сэрца,
а дзявочы інтэрнат.

Скнара

Заўжды да аднаго імкнецца —
Давалі ўсе толькі яму б.

А даць другому давядзецца —
Хутчэй здаровы вырве зуб.

“Устойлівы”

У мяне характар настойлівы:
Бочку выпіў бы,
толькі б змог.
Як нап’юся —
заўсёды ўстойлівы,
Бо стаю я... на чатырох.

“Вынаходнік”

У вечным пошуку заўсёды,
Інакш ніяк не можа жыць.
Ён вынаходзіць падыходы
Туды,
дзе дрэнна што ляжыць.

Абурыйся

Чытай ён аб шкодзе курэння,
Ківаў галавой
з абурэннем:

— Здароўе кладуць
да пары!
Расстройся і... закурыў.

Кошт мінуты

Хацеў рашыць з начальствам
справу хутка.
Прышоў — а там ідзе пляцімінутка.
Са злосцю ён пайшоў не без прычыны:
Не дачакаўся нават праз гадзіну.

“Спецыяліст”

Фатограф заклікаў людзей:
— Вас так не змогуць зняць нідзе.
Я здымак вам зраблю такі,
Што не пазнаюць сваякі!

Прыемная сустрэча

— Прабач, не заходжу, нядужы.
Забуйся я ўжо, дзе твой дом.
Давай пацалуемся, дружа!
Гамонка ішла... пад сталом.

3 натуры

Вясковы клуб пад шыльдай
“Дом культуры”.
Дзядоўнік лапушыцца каля сцен.

Віктар ЯРАЦ

Не выдумляю я — пішу з натуры.
Куды не кінеш вокам —

безліч тэм!
Вунь сельскі клуб пад шыльдай
“Дом культуры”
і домік з літарамі “Ж” і “М”.

У клубе скокі вечарам да ўпаду.
Эх, маладосць,
ото ж імнэт які!
У перапынку ў “Ж” бягуць дзяўчаты,
у “М” жа, адпаведна,
— юнакі.

За імі я, зашыўшыся ў дзядоўнік,
што лапушыцца каля сцен наўздзіў,
сачу,
хоць мне як быццам і ўсё роўна,
што пад якую літару хадзіў.

Мікола ШАБОВІЧ

Дзе жыве адзіная?

На краю абветранай зямлі,
Дзе нябёсы сіні і высокі,
Дзе ніколі людзі не жылі,
Там жыве адзіная, далёка.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

А ўсё ж цікава, дзе яна жыве
І з кім жыве, калі людзей —
ні блізка.

А мо яна — зусім не чалавек,
А нейкі звер, якая птушка-пліска?..

Ах, Толя, Толя, так ты закруціў,
Што не дагнаць ні Майсюку,
ні Шніпу.

Каму, прызнайся,
верш ты прысвяціў?
Ці мо тваё каханне — проста ліпа?

У палоне... нецвярозасці

Поўнае адмаўленне ці памеры ўжывання спіртных напояў — своеасаблівая шкала выхаванасці, свядомасці, разумовай скіраванасці, якія абумоўліваюць паводзіны, учынкi, фарміруюць духоўны патэнцыял.

Уявіце сабе застолле, дзе ў кампаніі дарослых адзначаецца дзень нараджэння падлетка-школьніка. Дзякуй Богу, калі прысутнічаюць бацька і маці, чаго бракуе ў нашым грамадстве ў выніку шматлікіх разводаў і заўчасных смерцяў. Ёсць і старэйшыя прадстаўнікі роду, калі дзеці і ўнукі не адгароджваюцца ад іх. Бо шмат чаго назапашана імі ў жыццёвыя скарбонкі ўласнага вопыту. Толькі ці стасуецца мудрая разважлівасць з п'янствам? Уявіце і дамадойце, кожны сам сабе, далейшы ход вечарыны, кіруючыся галоўным штырхом: за тым сталом нават не ўзнікла пытаньня да гасцей-падлеткаў: "Ці дазваляюць ім іх бацькі піць віно?"

"За ўсё сваё жыццё я не выкурыў ніводнай цыгары і ніколі не ўжываў алкагольных напояў", — тлумачыць сакрэт свайго доўгажыццявага акадэмік Фёдар Углюў, якому мінулай восенню споўнілася 100 гадоў і які яшчэ прафесійна запатрабаваны. Адрозніваецца ад іншых на ўспамін яго кніга "В плену іллюзій", якая па сваёй актуальнасці і значнасці — сапраўдны скарб. У ёй шматаспектна, з гістарычным экскурсам, з навуковымі абгрунтаваннямі, на прыкладах пакаленняў лёсаў паддзена тэма алкагалізму. Уражваюць аўтабіяграфічныя старонкі цвярозага прастойнага ладу жыцця сям'і аўтара, пачынаючы з маленства.

У прадмове да чытача знакамiты вучоны перасперагае, што доўгі час атручванне алкаголем нічым сябе не выяўляе, і чалавеку здаецца, што дурман гэты —

лёгка, прыемны і абсалютна бяскрыўдны. А між тым, у арганізме ідзе накапленне атруты, якая ў рэшце рэшт разбурае здароўе і на 15—20 гадоў скарачае і так не вельмі доўгае чалавечае жыццё. І чым болей выпіта спіртнога, тым пырэй яго ўздзеянне на мозг. Міжволі ўзнікае пытанне аб разумовай спадчынасці, аб тым, што мы маем і што маглі б мець пры здаровым ладзе жыцця, аб накапленні той крытычнай масы, за якой ідзе спусташэнне інтэлекту нацыі, хваравітасць пакаленняў, амаральнасць і, наогул, знаходжанне на гэтым свеце, бо як сведчыць статыстыка, гібель людзей у нецвярозым стане, асабліва ў зімовы час, — заканамерны вынік: прыём алкаголю пры знепрым холадзе раўназначны падвоеным дозам, што павялічвае магчымасць атручвання, узмацняе небяспечнасць. Аўтар сцвярджае, што тыя, хто заклікае да ўмераных доз, "культуры ўжывання" спіртнога, самі знаходзяцца ў палоне алкаголю. Нагадаўшы выказванне аднаго з буйнейшых псіхіятраў Расіі І.А. Сікорскага "Раней было п'янства, а з XIX стагоддзя пачаўся алкагалізм з яго непазбежнымі наступствамі", аўтар аналізуе вытокi яго стыхійнага распаўсюджвання, у тым ліку і ў Беларусі і зазначае, што асабліва безутрымнай алкагольнай эксплуатацыі быў падвергнуты наш народ у першай палове XIX стагоддзя, калі па ўсёй краіне адкрылі кабаці і корчмы, дзе прадавалася гарэлка ў любы час дня і ночы, а адна піццiная ўстанова да-

водзілася на 250—300 дуп. Кабак пазбаўляў людзей дабрабыту, гонару, чалавечай годнасці, спустошваў сем'і. У свой час нататкі супраць п'янства апублікаваў і Ф. М. Дастаеўскі, які пісаў, што кабаці распаўсюджаны ўжо не для соцыяльнага жыцця, а ўсяго для дзесяткаў і акупаюцца народнай распустай, алкаголізмам, ліхварствам, разбурэннем сем'яў і сорамам народным.

Пісьменнік быў перакананы: айчынная інтэлігенцыя можа вельмі многае зрабіць для выправажэння народа і не толькі расглумачальнай працай, але і ўласным прыкладам. Фёдар Углюў не абышоў увагай і выкрывальніцкіх артыкулаў Л.М. Талстога, у якіх глыбока прааналізаваны праблемы п'янства: "Пора опомніцца", "Обращение к людям-братьям", "Богу или мамоне?", "Для чего люди одурманиваются?"... Дарэчы, два публіцыстычных артыкулы Л.М. Талстога "Что делает вино с человеком?" і "Пора опомніцца" ўключаны ў зборнік "Анти-Бахус, или О злейшем пороке", які, мяркуючы па годзе выдання, выйшаў таксама пад уплывам Пастановы КПСС і ўрада СССР аб барацьбе супраць п'янства і алкагалізму, якая была прынята ў красавіку 1985 года.

У кнізе "В плену иллюзий" Фёдар Уг-

лоў звяртае ўвагу на тыповыя рысы аматараў алкаголю: "Перш за ўсё, гэта эгацызм, г. зн. імкненне вырашаць усе пытанні ва ўласных інтарэсах, праяўленае занадта вялікай увагай да сваёй асобы, жаданне быць навідавоку. У той жа час у чалавека выяўляецца слабае процістаянне цяжкім — пры напаткаўшым ускладненні ён лёгка кідае пачатую справу і не імкнецца, як бы там ні было, давесці яе да канца. У яго ўнікае пачуццё бездапаможнасці, залежнасці ад іншых, жаданне знайсці якую-небудзь апару паза сабою. Гэта можна назваць друзласцю характару. Адначасова ў чалавека ўзрастае завышаная ацэнка сваіх магчымасцяў, манія велічы. Ён уяўляе сабе больш значным, чым ёсць на самай справе, часта скардзіцца, што яго не разумеюць, недаацэньваюць. У п'яніц інтэнсіўна слабее сіла волі, што прыводзіць у рэшце рэшт да поўнага бязволля. Думкі губляюць глыбiню і змушаюць абходзіць цяжкасці, замест таго, каб іх вырашаць. Колькі інтарэсаў звужаецца і застаецца адно жаданне — напіцца. У далёка зайшоўшых выпадках справа даходзіла да поўнага атупення і маразму.

Дык набыткі ці страты дзяржаве ад вытворчасці алкаголю і табачных вырабаў і пырокага іх распаўсюджвання? Вучоны рэзюмуе: крывая адмоўных наступстваў п'янства паўзе ўверх. Паралельна павядаляе аб узроўні алкагалізацыі ў любой краіне сведчыць колькасць хворых цырозам печані. Найбольш высокія паказчыкі цырозу ў Францыі, дзе ўжыванне спіртных напояў самае высокае (самае нізкае ў Фінляндыі).

Заслугоўвае увагі яшчэ адна праблема, якую ўздымае аўтар, — гэта годнасць жанчын. Ён лічыць, што многія мужчыны сталі п'яніцамі таму, што апошнія давалі ім палажку, часам далучаліся да спіртнога і самі. Калі ж пілі працягла час, то нават у большай ступені разбуралі свой арганізм, бо ён мацней, хутчэй рэагуе на гэтую атруту.

Зацікавіліся? Тады — чытайце.

Ларыса РАБЦЭВІЧ-БРАНОВІЦКАЯ
Фотакаляж В. КАЛІННА, А. СМАЛЯКА

НАРКОТЫК ЛЁГКІМ НЕ БЫВАЕ...

Поўна, не знойдзецца чалавека, які пачынае ўжываць наркатыкі з мэтай... стаць наркаманам. Першая проба, першы "кайф". Вострае адчуванне шчасця і радасці, верагоднасці дасягнення самай недасягальнай мэты і пераадолення самай непераадальнай перашкоды. З аднаго боку. З другога... Ужо першая проба для кагосьці можа стаць фатальнай, справакаваўшы імгненнае фарміраванне псіхічнай залежнасці ад "кайфовага" рэчыва. Дакаадна вядома: наркаманам можа стаць любы чалавек. Надзея на тое, што "я — моцны, аднойчы паспрабую і больш не буду", як правіла, не спраўджаецца. Апроч таго, шмат спецыялістаў перакананы ў існаванні генетычнай схільнасці да развіцця наркаманіі. Аднак, каб займець жаданне паспрабаваць наркатык у другі раз, трэба яго паспрабаваць. А для гэтага — увогуле займець. Але прапаную аб усім па парадку...

"Сіндром залежнасці". Дыягназ?

Як сцвярджае галоўны нарколаг Міністэрства аховы здароўя РБ Уладзімір Максімчук, гэта галоўная прыкмета наркалагічнага захворвання. З моманту ўзнікнення псіхалагічнай залежнасці менавіта яна пачынае вызначаць настрой, эмоцыі, сферу інтарэсаў, скіраванасць намаганняў, дый паводзіны чалавека ў цэлым. Чалавека, заўважым, ужо хворага — без ніякіх сумненняў!

Колькі іх у нашай краіне? Можна, праблема й трох грошаў не варта? Так, ды не так. На сённяшні дзень афіцыйная колькасць наркаманаў складае больш за 6 тысяч чалавек. Дарэчы, у мінулым годзе "да шасці" мы не дацягвалі: няхай і не вялікі, але ўсё адно — рост. Па наяўнасці наркаманаў лізіруе, няцяжка здагадацца, наша сталіца, якая акумуляіруе не толькі найвялікшыя культурныя — яшчэ і фінансавыя багаці. Наркатык, як вядома, рэч не танная. Сярод аматараў "кайфу" — 1917 мінчан: летась іх было на сотню менш. Другое месца на сумным п'едэстале ўтэўнена захапіла Гомельшчына. З вялікім адрывам ад "лідэраў" крочаць Брэсцкая, Гродзенская, Мінская і Віцебская вобласці. Досыць сціпла на гэтым фоне выглядае

Магілёўшчына, дзе "абжыліся" 334 наркаманы. Прычым, па ўсім відаць, належнага камфорту мясцовыя ўлады і праваахоўныя органы ім не абіячалі. Магілёў — якраз той рэгіён, дзе колькасць хворых на наркаманію не толькі не павялічваецца, але і змяншаецца. Дарэчы, "мінусам" (праўда, крыху меншым) можа пахваліцца і Гродзеншчына.

...Атрыманая "наркапанарама", пагадзіцеся, літаральна паграбуе адказу на пытанне: адкуль трапіла ў кішэні айчынных наркапрыхільнікаў запарэнае зельле?

Усход — Запад, Запад — Усход

Па падзеных Міністэрства ўнутраных спраў, сёння Беларусь апынулася на ажыўленым скрыжаванні надзвычай актыўных транзітных патокаў наркатыкаў расліннага паходжання (герайн, марыхуана, гашыш) з Афганістана, краін Паўднёвага Усходу і Сярэдняй Азіі ў краіны Заходняй Еўропы, у тым ліку і Балты. А ў адваротным напрамку, на Усход, не менш шпарка "цякуць рэкі" сінтэтычных наркасродкаў і псіхатропных рэчываў.

На ўнутраны рынак нашай краіны герайн паступае галоўным чынам з Афганістана праз дзяржавы Сярэдняй Азіі і распаўсюджваецца злучнымі групамі з ліку выхадцаў з краін Сярэдняй Азіі і Каўказа, цыганскай дыяспары, якія скарыстоўваюць адкрытасць нашых граніц з Расіяй. Дарэчы, сёлета была канфіскавана самая буйная за час існавання суверэннай Беларусі партыя наркатыкаў: 15 кілаграм герайну, 10 — амфітаміну і 2 кілаграмы какаіну.

Апошнім часам айчынным наркарынам актыўна перабудоўваецца: на змену традыцыйным раслінным наркатыкам прыходзяць больш "цяжкія" — сінтэтычныя. Самы папулярны з іх — метадон, канфіскацыйна вырасла з 3,5 да 90 кілаграм. Не дзіва! Яны набываюць усё большую папулярнасць сярод моладзі і на сёння досыць запатрабаваныя ў месцах яе масавага адпачынку. Адкуль бяруцца? Пераважна з Галандыі, Польшчы і Літвы: там паспяхова дзейнічаюць падпольна-вытвор-

чыя лабараторыі "псіхатропнай скіраванасці".

І зноў — лагічнае пытанне: як з гэтым ліхам змагацца?

Што рабіць?

Як паведаміў начальнік аддзела ўпраўлення па супрацьдзеянні незаконнаму абароту наркатыкаў і злучыствам у сферы нораваў Галоўнага ўпраўлення крымінальнай міліцыі МУС РБ Уладзімір Церах, сёлета галоўныя намагання гэтых падраздзяленняў скіраваны на выяўленне, па-першае, каналаў паступлення наркатыкаў, па-другое — буйных збытчыкаў. Вынікі адчувальныя. З пачатку года ўдалося перакрыць больш за сотню каналаў пастаўкі наркатыкаў. Падчас міждзяржаўнай міжведамаснай аперацыі-прафілактычнай аперацыі "Канал-2005" з 23 па 25 мая было канфіскавана 17 з паловай кілаграм наркатычных і псіхатропных рэчываў. Да крымінальнай адказнасці прыцягнуты 37 чалавек. А па выніках рэалізацыі праграмы "Допінг", апрача іншага, у мясцовыя органы ўлады і ўпраўленні аховы здароўя "паліцелі" 130 папер-прадстаўленняў на службовых асоб...

Наша краіна плённа працуе з міжнароднымі арганізацыямі, галоўная з якіх — упраўленне ААН па наркатыках і злучынасці. Дзяржаўным часам па ініцыятыве Еўрапейскага Саюза актыўна рэалізуецца спецыяльная праграма "БУМАД" па супрацьдзеянні незаконнаму абароту наркатыкаў. Чакаецца ўдасканаленне заканадаўства, стварэнне дзейснай інфармацыйнай сеткі аперацыйных дадзеных па наркатыках, распрацоўка больш эфектыўных праграм сацыяльнай дапамогі нарказалежным людзям. Яны не застаюцца без дапамогі з боку дзяржавы і сёння. Працуюць медыкі, псіхологі, псіхатэрапеўты... "На прафілактыку" працуюць педагогі, грамадскі актыў... А дзе ж славуае "Дапамажы сабе сам"? Не толькі ў сэнсе вылечыцца, найперш — не захварэць. А значыць — утрымацца ад спакусы першай пробы. Шкала, але для многіх гэта — праблема з праблема. Нарказалежнасць сярод нашых юных сутрамадзян (з якіх, дарэчы, у большасці і складаецца "залежны" кантынгент) павялічваецца. Адчувальна. З ухілам у бок амаладжэння.

Як утрымаць іх ад ілюзорнага кайфу? ...Адна з самых распаўсюджаных прычын смяротнасці сярод наркаманаў — перадазіроўка. Нават калі "выцягваюць" з гэтага небяспечнага стану найлепшыя спецыялісты ў найлепшай клініцы, у выратаванне ёсць верны шанец на ўсё астатняе жыццё застацца пацыентам... псіхіятра. Што яшчэ? Хранічнае атручванне арганізма, пагроза туберкулёзу ці СНІДу, дый увогуле — крымінальны лад жыцця, абумоўлены неабходнасцю пастаянна парушаць закон у пошуку наркатыкаў... Вось такі выбар!

Тых, каму за сорок, на ўліку ў нарколагаў, лічыць, адзікі. Так што бясплодных і лёгкіх наркатыкаў, відаць, не бывае.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

У ПАРЭЧЧА, ДА ІВАНОВА...

Выйшаў на станцыі Пухавічы і шукаю вачыма на прывакзальнай плошчы аўтамабіль Сяргея Мікалаевіча Сяргеева, без якога мне — ніяк... Ён жа не проста кіроўца і экскурсавод. Сяргей Мікалаевіч болей як 40 гадоў таму працаваў у Парэччы дырэктарам школы... Углядаюся: і машына стаіць, і гаспадар побач туліцца. Да Парэчча — амаль 30 кіламетраў. Часу для размовы хапае. Сяргееў згадвае 1959 год:

— Працаваў у Мар'інай Горцы першым сакратаром райкама камсамола. Тады сярод іншых пачынаў быў і такі — гаганаўскі. Вось і я напісаў заяву (завочна вучыўся на геафаку Белдзяржуніверсітэта) з просьбай накіраваць мяне ў самую адсталую школу раёна. Першы сакратар райкама партыі Абражэвіч угаворвае: "Пацяры да кастрычніка. Забяром у апарат райкама..." Ад свайго не адступаю. Накіроўваюць дырэктарам у Парэчча. Еду на аглядзіны: 120 дзяцей — у Парэччы і ваколіцах. Палова з гэтых хлопчыкаў і дзяўчынак сядзяць дома. Фактычна школы няма. Стаіць звычайная хата. Фанерная перагародка дзеліць яе на два класныя пакоі. Яшчэ адзін клас займаецца ў клубе... Сустрэкаюся праз некаторы час з брыгадзірам калгаснай будаўнічай брыгады Рыгорам Сойкам. Паказваю чарцёж, пытаюся, ці змогуць дапамагчы. З будаўнікамі — поўнае паразуменне. Ізноў — у райкам. Патрэбны ж грошы... На пачасце, усе клопат зразумелі. І праз год у Парэччы з'явілася самая сапраўдная школа...

А зараз школы няма. Будынак, праўда, яшчэ стаіць. Ды, мусіць, і яго век ужо надойці.

З шапы збочваем на гравійку. Дарогі, праўда, зараз шматкрат лепшыя, чым тады — у 50-ыя, 60-ыя... А вось вёскі ўжо не тыя: не такія гаманлівыя, не шматгалосыя. Пераезджаем мост праз Пціч. Здаецца, тут яна ці не самая шырокая. На Пухавіччыне — дык дакладна. Парэчча ўражае сваёй прыгажосцю, прастораю. Спыняемся ля веснічак у двор Міхаіла Сідаравіча Іванова.

дамі людзі-драпежнікі ўсю рыбу павыбівалі.

...У гэтыя мясціны Іванова прыехаў яшчэ да вайны. Спыраўся ў вёсачку, што паблізу, — у Выемку. Загадчыкам пачатковай школы. На той час меўся там асобны калгас — "Бальшавік". Маладога настаўніка абралі сакратаром камсамольскай арганізацыі. Моладзі было, згадвае Іванова, не злічыць.

Тут, на пцічанскім раздоллі, сустрэў Міхаіл вайну. Была ўжо і жонка — Галя. Адзін за другім нарадзіліся хлапчукі. Наглядзеўшыся на фашысцкія здзекі, дабраліся яны да лясных, за балотамі схаваных, вёсак і вёсачак. У партызанах накіраваў Іванова ў гаспадарчы ўзвод. Прызначылі шаўцом, замест кулямёта выдалі "Зінгер", які — дзіва дзіўнае — і зараз працуе. Час ад часу Міхаіл наведваўся дамоў. Аднойчы прыходзіць, а ў вёсцы, па хатах, — чужыя дзеці. Яўрэйскія.

Гэта партызаны пад выглядам, што везуць на аўтамабілі людзей на работы, выкралі мільшоў з мінскага гета. Вадзіцель толькі ў Парэччы і зразумеў, у якую пастку патрапіў. Паспрабаваў уцячы. Застрэлі...

Дзвюх дзяўчынак узялася даглядаць і жонка Іванова. У Парэччы, Выемцы беларусы сталі для яўрэйскіх хлопчыкаў і дзяўчынак самымі роднымі і блізкімі людзьмі. Выратавальнікамі. Нездарма праз дзесяцігоддзі, стаўшы дарослымі, тым дзеці паставяць у вёсцы помнік беларускім сялянам. І зараз ідуць да Іванова лісты з Ізраіля. З 90-годдзем павіншавалі Сямён і Валя Рухаўцы.

...А Міхаіл Сідаравіч расказвае яшчэ адну эпапею выратавання. Да мая 1944 года некаторых дзяцей з гета ўдалося на самалёце пераправіць за лінію фронту.

— У маі 44-га пачалася самая, мусіць, жорсткая блакада, — згадвае Іванова. — Камандаванне нашай брыгады, ды, відаць, і астатніх партызанскіх злучэнняў, прыняло рашэнне распустыць сямейныя лагеры, гаспадарчы падраздзяленні. А баявыя роты, падзяліўшыся на дробныя групы, пачалі прарывацца з варожага акружэння. Нас з жон-

слязьмі пачала пераказваць, што робіцца па-за лесам. Людзі і затрымаліся хвілін на 15. А гэтага якраз хапіла, каб да ўзгорачка дабраліся немцы. Міхаіл стаяў за зямлянкай. Зброі не было. Ды куды кідацца на цэлую зграю! Сабака хованца не пачуў. Міхаіл адпоўз у самую багню. Галя з дзіцем далучылася да людзей.

Іх сагналі ў Парэчча, у царкву. Ва ўсе гады ліхалецця службу тут правіў святар Слабадуха. Чалавек мужны і самаахвярны, ён прыйшоў да немцаў прасіць за людзей. Ды аказалася, што дарэмна...

Галіна Іванова з сынам ды з іншымі вяскоўцамі апынуліся за Мар'інай Горкай. За некалькі гадзін перад вызваленнем вязняў выгналі за горад. На месцы штучнага возера Міхайлаўскае ў вайну былі ямы. Туды і загналі. Была сярод парэчанцаў і яўрэйская дзяўчына Марыя (з тых, што выратавалі з мінскага гета). Светлыя валасы, звычайныя вочы нічым не выдавалі ў ёй яўрэйку. А вяскоўцы таксама маўчалі. ...Прывялі да ям. Прымусілі спусціцца ўніз. Паставілі кулямёты. Раптам прыбегла перакладчыца і нешта шапнула старэйшаму аховы. Немцы, паздымаўшы кулямёты, пабеглі да машын. Людзі яшчэ з гадзіну, анямеўшы ад неспадзяванага паратунку, сядзелі ў ямах. Пачуўся сапраўдны гром. Стрэлалі з гармат недзе па другі бок Мар'інай Горкі. Лесам парэчанцы скіравалі да родных мясцін.

Узнавілася сям'я Івановых. Міхаіл знайшоў у лесе другога сына. Хлопчык хаваўся ў блакаду з сястрою Галіна. Выкапаў партызанскі павет і прыхаваную ў лесе "Зінгер", наказаў жонцы, каб берагла, як самы дарагі набытак. А сам Міхаіл Сідаравіч пайшоў на фронт.

Штэцін, Данцыг, Кёнігсберг... Медаль "За адвагу". Кантузіла, параніла вока. Дома апынуўся 22 снежня 1945 года.

З тае пары і настаўнічаў. На пенсію выйшаў, калі даўно за 70 перайшло... Пакінуўшы расповеды пра ваенныя бядоты, згадвае Міхаіл Сідаравіч, як жылі ў 40-ыя, 50-ыя... Дружна, весела. Настаўнікі — найпершыя агітатары, галоўныя музыкі і акцёры.

На вуліцы яшчэ светла. Ідзем з Івановым да вышэйшай кропкі ў Парэччы. Туды, дзе раней стаяла царква. Яе недзе ў сярэдзіне 50-х разабралі па бярвеннях і склалі... клуб. А на парэчкэй вышпні — помнікі. Партызанам. Вяскоўцам, якія ратавалі яўрэйскіх дзетак. І яшчэ — магілы святароў. Пад адным з металічных крыжоў — прах Слабадухі.

Пакідаючы Парэчча, у думках наказваю сабе вярнуцца сюды. Хочацца пахадзіць па ваколіцах, аглядзець панадпцічанскае раздолле. Зазірнуць у лясны масіў Чарцёж, наведць Завод, дзе, гавораць, была калісьці шкляная мануфактура. Пахадзіць-паблукіць іншымі тутэйшымі мясцінамі, прыгажосць якіх, здаецца, павінна быць вечнай.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

На здымках: Міхаіл Іванова — партызан, франтавік, настаўнік; сустрэча былых партызан.

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

— Мой старэйшы калега па рабоце ў Парэчкэй васьмігоддзі, — удакладняе Сяргееў.

Ведаючы, што Сяргею Мікалаевічу ідзе ўжо восьмы дзесятак, мяркую, гадаю, колькі ж Іванова... У першым пакоі хаты нас сустракае невысокага росту жвавенькі дзядок. Высвятляецца, што Міхаілу Сідаравічу нядаўна споўнілася 90... Фронтавік, настаўнік, партызан, пчалар і рыбак. Словам, руплівы сельскі жыхар, на чый лёс выпала нямаля жыццёвых выпрабаванняў. Ужо даўно памерла жонка Іванова. Няма сярод жывых і двух яго сыноў, пра што Міхаіл Сідаравіч гаворыць з вялікай скурухай. Але ж трэба жыць, калі наканавава Богам. Вось і жыць парэчкі настаўнік, аглядае вёску, часам улетку ідзе на Пціч. Скардзіцца стары на тое, што электраву-

кай і адным хлопцам фашысты загналі ў самае балота. На лясным востраве хаваліся ў зямлянцы. З усіх бакоў — балота, а то і ўвогуле — багна. Разам з намі — чалавек дваццаць вяскоўцаў. Чуюм: стрэлы, гамана, плач. Куды ісці далей — не ведаем...

Трохі адышоў. Залез на высачэзнае дрэва. Углядаюся. У Ямным чалавек мо 100 звалілі немцы, гоняць натоўпам. Выемка, Дубовае гараць. І немцы вялікім атрадам пешшу ідуць з Ямнага на Выемку. Атрымліваецца, на нас...

Што рабіць? Міхаіл прапанаваў людзям глыбей у балота хавацца. Жонка, не першы раз блукаючы ва ўцёках, папрасіла пачакаць: трэба, маўляў, даць перапавіць. І хуценька пуснула разам з сынам у зямлянку. Астатнія і клункі свае яшчэ не ўхапілі, як падыйшла з вёскі цётка Раманіха ды са-

У адным з нумароў “ЛіМа” на фотаздымку са спектакля “Сунічная паляна” пабачыла знаёмы твар: да народнага артыста ССС Расціслава Янкоўскага прытуліліся прыгожыя дзяўчаты, адна з якіх — маладая актрыса Алена Дуброўская. Ведаю, што яшчэ калі яна вучылася ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, ёй прадказвалі вялікую будучыню. Канечне, на конт будучыні разважаць рана, аднак мара дзяўчыны стаць актрысай Нацыянальнага тэатра імя М. Горкага — збылася.

СТО РАЗОЎ УЗВАЖЫЎШЫ...

Алена скончыла навучанне і ўлетку 2004 г. разам з некаторымі аднакурснікамі трапіла туды на працу. Вядома ж, не без даўня прычыны...

— Насамрэч, я марыла стаць настаяніцай, як мама. А ў дзесятым класе ў нас з’явіўся ўрок “Майстэрства акцёра і сцэнічная мова”, які вялі педагогі са сталічнага тэатра Музкамеды. У тая гады я сур’ёзна займалася вачкам; а тут раптам прыйшло разуменне, што хачу быць актрысай. Шчыра скажу: ужо і сцэнічны вопыт мела немалы, бо іграла на сцэне Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі з дзесяці гадоў! Некаторыя з пастановак, у якіх давялося ўдзельнічаць яшчэ дзяўчынкай, ідуць дагэтуль. Вельмі прыемна бачыць на афішах знаёмыя назвы.

— Значыць, ніякіх праблем з паступленнем у Акадэмію мастацтваў не ўзнікла?

— Не, адразу ж паступіць не ўдалося, бо ўсе пачалі казаць: маленькая надта, ростам не выйшла... Не прынялі. Затое на наступны год паступіла на курс да заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь прафесара Уладзіміра Мішчанчука. Пашэнціла ў тым сэнсе, што ў яго ёсць асабістае бачанне кожнага з нас; ён нібыта адразу ж разумее, якія рысы таленту варта вылучыць і над чым працаваць.

— Даволі часта ў акцёраў пытаюцца: якія б ролі вы хацелі сыграць? А ваша п’еса ўжо напісаная?

— Канечне, класічны рэпертуар — гэта школа для кожнага акцёра. А мне

вельмі падабаецца сучасная драматургія. І падаецца, што сучасная айчынная драматургія яшчэ не адкрыта ні шырокай публікай, ні тым больш акцёрамі... Магчыма, я была адной з нямногіх на сваім курсе, хто чытаў беларускія вершы на ўроках сцэнічнай мовы. Ну, а на конт “маёй п’есы”, магу дадаць, што яна... яшчэ не напісаная.

— Ведаю, што вы разам з аднакурснікамі яшчэ падчас вучобы трапілі ў сталічны тэатр імя Горкага, дзе бралі ўдзел у спектаклях. Да прыкладу, у цудоўнай пастаноўцы “Сон на кургане” паводле твораў Янкі Купалы. Гэта, між іншым, і ёсць тая прычына, з-за якой вы — маладзенькая, таленавітая, імпатная, — засталіся ў акадэмічным тэатры. Вас заўважылі... Аднак жа, наколькі мне вядома, выкладчыкі не надта ахвотна дазваляюць сваім студэнтам удзельнічаць у тэатральных пастаноўках, у кіно і да т.п. Маўляў, атрымай спачатку дыплом, адвучыся — тады і паказвай, на што ты здольны.

— Сапраўды, была такая традыцыя, аднак, на шчасце, сёння гэта неістотна. Студэнтаў усё часцей і часцей задзейнічаюць у пастаноўках. Так было і ў нашым выпадку: з дапамогай і пры ўдзеле нашага курса (19 чалавек) была арганізаваная маладзёжная студыя пры Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Мы былі занятыя не толькі ў згаданым вамі спектаклі “Сон на кургане”, ды ў дзіцячым “Джэльсаміна ў краіне лгу-

ноў”, але практычна ва ўсіх пастаноўках. Тое сталася цудоўнай школай для нас, маладых. Да таго ж многія адзначалі, што студэнты ў адрозненне ад многіх “дарослых” акцёраў энергетычна больш моцныя, яны “выкладаліся” цалкам. Прыемна было чуць такія кампліменты. Я сама спадзяюся не страціць гэтую энергію з гадамі.

— Тады адкажыце, чаму з часам некаторыя акцёры “расхалоджваюцца”,

іграюць не напоўніцу? Ад чаго гэта залежыць?

— Думаю... аплата працы не адекватная затрачанай энергіі. Зірніце самі: зараз з’явілася шмат антрэпрыз, дзе дастаткова двух-трох акцёраў. Ад гэтага, на маю думку, страчваецца еднасць у трупях, кожны імкнецца зарабіць грошы ўсялякім чынам. Праўда, у першую чаргу тое характэрна для акцёраў расійскіх тэатраў, яны зрабіліся частымі гасцямі на сталічных і нашых перыферычных пляцоўках.

А яшчэ, думаю, што кожны, хто паступае на наша аддзяленне, павінен адразу ж усвядоміць, якія яго цяжкасці чакаюць у прафесіі. Разам з тым, кожны марыць адразу трапіць у рукі выдатнага рэжысёра, а таму, каб так і адбылося, трэба ўмець рабіць усё, нават неверагодныя, непамыслныя трукі. Тэатральнае мастацтва ідзе наперад сямімільнымі крокамі; модным у апошнія гады зрабіўся жанр мюзікла, дзе трэба і спяваць, і добра рухацца, мець адмысловую пластыку. Не адкрыю таямніцы, калі скажу, што і ў драматычных тэатрах шмат музычных і танцавальных нумароў у пастаноўках. І таму пажадаю тым, хто толькі яшчэ марыць стаць акцёрам: уважыце сто разоў і сто разоў падумаць...

Вольга КУРТАНІЧ

Фота забяспечана аўтарам

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ІІ ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведомасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведомасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведомасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведомасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведомасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛЮ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКИ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЕЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2755
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.08.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 976

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12